Www.Menzil.Biz

ئارىفنامە

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

(1933 — 1995.2.27)

تەپەككۇر گۈلشەنى

ھېكمەت دەرىخى

تۇپراقتىن بىنا بولۇپ، چاڭ-توزاندەك ئۇپۇق يۈزىگە كۆتۈرۈلۈپ، يامغۇر-يېشىن ۋە شەپەق بىلەن يۇغۇرۇلۇپ، خۇددى چۆچەكلەردە سۆزلەنگەن سۇمۇرغقا ئايلىنىپ قالدىم. بورانلار بېسىقىپ، سۈبھى سۈزۈلگەندە قوڭۇر زېمىن بىلەن كۆك ئاسمان ئارىسىدا رەڭگارەڭ شېرىن مېۋە بىلەن توپلانغان بەھەيۋەت ئەلۋەك مېۋە دەرىخىگە كۆزۈم چۈشتى. ئۇ، ئەرەم جەننىتىدە «تۇنجى گۇناھ»قا سەۋەب بولغان ئەقىل دەرىخىگە ئوخشاش گۈزەل، يۈكسەك ۋە مەپتۇنكار ئىدى.

مەن شەيتان ئالدىمى بىلەن ئەمەس، «ئۆزلۈك» ئىلھامى بىلەن بۇ مېۋىلىك دەرەخكە يېقىنلاشتىم. مېنى ھېچقايسى مالائىكمۇ توسمىدى. مەن دەرەختىن كۆز يورۇتۇپ تۇرغان جاۋاھىراتتەك ھېكمەتبەخش مېۋىلەرنى ئىغاڭلاتقىلى تۇرغىنىمدا يەھۋەنىڭ غەزىپىنى ئېسىمگە كەلتۈرمىدىم. چۈنكى مەن ئىبلىسنى يېڭىپ ئۆزلۈك ماقامىغا ئېرىشكەن ماھىيەتلىرىمنى يەھۋەنىڭ زاھىرلانغان سۈرىتى، دەپ چۈشەندىم.

مېۋىلەر كرىستالدەك چاقناپ، شەربەتتەك خۇشبۇي تۆكۈپ تۇراتتى. ئويلىنىپ قالدىم. كىچىكىمدە سېغىزلايدا قومۇلاق ئېتىپ ئوينايتتىم. مانا، يېشىم 60قا قەدەم قويغان كۈندە مىڭ يىللاردىن بېرىقى تەپەككۇر ئەمگىكى ۋە تەسەۋۋۇر ئەجرىنىڭ بۇ

Www.Menzil.Biz

مۇجىزىلىك گۈلشىنىنى كۆزۈمگە تاشلىماقتا. بەختىمنىڭ دەۋىتى بىلەن بۇ جاۋاھىراتلارنى قەلب خەزىنىسىگە توپلاشقا تۇتۇندۇم.

ئۇلۇغ قانال

تارماق ئېقىنلاردىن دەريالار، دەريا-دېڭىزلاردىن زېمىن سەتھىنى قورشاپ ياتقان بەھەيۋەت ئوكيانلار ھاسىل بولغاندەك، ھازىرقى زامان رەسمىي ئىبارىسىدا «يىپەك يولى» دەپ ئاتالغان ئۇلۇغ قانالغا شىمالدىن مۇز دەۋرىنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن خەلقلەرنىڭ «ئاتلىقلار مەدەنىيىتى» لاتقىلىرى، جەنۇبتىن تروپىك مۇھىتتا ياشاپ كەلگەن قەۋملەرنىڭ «تېرىقچى مەدەنىيىتى» يالداملىرى قۇيۇلغان. مۇز ۋە ئوت ئاستىدىن ئاپىرىدە بولغان شىمال-جەنۇب قەدىمكى مەدەنىيىتى شەرق-غەرب بويلاپ ئالاھەزەل پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ تەگدىن تولىسى ھەسسە قوشقان جاۋاھىراتلارنى بۇ قانالغا تاشلاپ، ئۇنى مەدەنىيەتنىڭ ئۇلۇغ ئوكيانىغا ئايلاندۇرغان. بىز ئۇنىڭدىن سۈمبەر ۋە پىرئەۋن زامانى ئىزنالىرىنى، ئارىئان ۋە كرىت دەۋرى شامالىرىنى، سوقرات ۋە كۇڭفۇزى نەسىھەتلىرىنى، مىترا ۋە ئاپوللو ئەپسانىلىرىنى، داۋۇ ۋە زاراتۇستر قەسىدىلىرىنى، مانى ۋە ساكيامۇنى دەستۇرلىرىنى، ئىسكەندەر ۋە دارا جەڭنامىلىرىنى، ئارىستوتېل ۋە بۇقرات (ھىپوكرات) تەلىماتلىرىنى، كالامىيەت ۋە تەسەۋۋۇپ تەرغىباتلىرىنى، رابىيە-جۇنەيدىل باغدادىي - مەنسۇر ھەللاجى - پەرىدىددىن ئەتتار، جالالىددىن رۇمىي گۇمانىزم تراگېدىيىلىرىنى، شەيخ سەئدىي-ھافىز شىرازىي-ئۆمەر-ھەييام-جامىي ۋە نەۋائىي لىرىكىلىرىنى، ھازىرقى زامان ئازادلىق ۋە «ئۆزلۈك» تەپەككۇرىنىڭ يېڭى نوتىلىرىنى ھېس قىلالايمىز. ئۇ، ئۆز ساھىللىرىدا ئۆلگەن تىرىكلەرنى بېقىش بىلەن بىللە، يەنە ئەبەدىلئەبەد ئۆلمەس روھىيەت پەھلىۋانلىرىنىڭ مۇبارەك تۇپرىقىنى قۇچۇپ ياتماقتا. ئۇ ھەقىقەتەن مىسلىسىز قامۇس ۋە قىياسسىز خەزىنە! ھېلىغىچە ھېچقايسى مۇقەددەس كىتابلار ياكى ئېنسىكلوپېدىك ھېكمەت مۇجەسسەملىرىمۇ بۇ قامۇس ۋە بۇ خەزىنىنىڭ ناھايىتى كىچىك بىرەر پارچىسىغا تەڭلىشەلىگەن ئەمەس. ئويلاپ كۆرۈڭ: ئەگەر بۇ قانالدا ئاققان، چايقالغان، قوشۇلغان ۋە چۆكمە ھاسىل قىلغان مەدەنىيەت دۇردانىلىرىنى نەزەردىن ساقىت قىلساق، ئىنسانىيەت مەدەنىيەت جۇغلانمىسىدا يەنە قانچىلىك جاۋاھىرات قالغان بولاتتى-ھە؟!

ھايات دانىشمەن

ئىنسانىيەت ئومۇمىي ئۇچۇر دەۋرىگە قەدەم قويۇش ھارپىسىدا روھىيەتتىكى مىسلىسىز بۆھرانغا دۇچ كەلمەكتە. ئىنسانىيەت تەبىئەتنى تىزگىنلەشتە ئېيىنشتېيىننىڭ «نىسبىيلىك نەزەرىيىسى» ئۇتۇقلىرىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلاندى. ئۇ، ماھىر ئېلېكتر ماتېماتىك، كائىناتتىكى ئۇچقۇر رىتسار، يادرو مۇشتلۇق بوكسچى بولۇۋالدى. ئۇ يەنە شېكسپىر تراگېدىيىلىرىدىكى رەشكچى، ئاچكۆز-خەسىس، سۇيىقەستچى ۋە نەسەب كۆشەندىگويلۇق تىپلىرىنى يېڭى نەسىل بىلەن كېڭەيتتى. بۆلۈنگەن كائىنات ۋە سۇ-زېمىن، بۆلۈنگەن تەن ۋە روھىيەت، بۆلۈنگەن ماددىي ۋە مەنىۋى ئوزۇق ئىنسانىيەتنى ساختا مۇھەببەت ۋە ھەقىقىي نەپرەت ماتېرىياللىرىدىن بارغانسېرى ئىنكوباتوردىن ئاغزىنى ئېچىپ، تىرناقلىرىنى چىڭىتىپ چىقىۋاتقان چۈجىلەردەك كۆپەيتىپ چىقارماقتا. ئىنسانىيەت جەمئىيىتى ، ئۆز-ئۆزىنى تىزگىنلەيدىغان «نىسبىيلىك نەزەرىيىسى كىشىلىك تەلىماتى»نى ياراتقىنى يوق! قەدىمكى ئەپسانىلار، كاھىن ۋە شامان ئەپسۇنلىرى، ئۈچ ئۇلۇغ دىننىڭ ئەھكاملىرى، روھىيەتچىل ئىزگۇ تەسەۋۋۇپ تەشەببۇسلىرى، مونتېسكيۇنىڭ لىبېرال-ئەرك مەسىلىكلىرى، ماركسنىڭ ئىجتىمائىي باراۋەرلىك غايىلىرى ھازىرقى مىسلىسىز روھىيەت بۆھرانىنىڭ غايىسىزلىق كەلكۈنلىرىنى توسىيالماي تەمتىرىمەكتە. باشقا كىيگەن تۇماق-تەلپەكتەك ئىدىيىلەر لەرزىگە كېلىپ قالماستىن، يەنە باشتىن ئۇنۇپ چىققان ۋە كېلىشتۈرۈپ تۈگۈلگەن چاچتەك مەپكۇرىلارمۇ تىترەككە تولماقتا.

غايىسىزلىق ئورنىغا بىر قاتار «پوتېنسىئال ئاڭ» ياكى «ئالدىنقى ئاڭ» قوڭغۇراقلىرىدىن تارقالغان سىگناللار تۇرمۇش ئۈستىگە ئاشكارا دەسسىدى. ئۇ، يىلتىزى تىرەن، ھەتتا ئىنساننىڭ ئىنستىنكتلىق ۋە فىزىئولوگىيە-پسىخولوگىيىلىك تۈزۈلمىسىگە تۇتاشقان، دىنىي ھېسسىيات ۋە مىللىي ھېسسىيات بىلەن زەرەتلىنىپ تۇرغان تېز تەسىر سىگناللار بولۇپ چىقتى.

يۇقىرى ماركىلىق ئىستېمال بۇيۇملىرى قىزغىنلىقى، تۇرمۇشنىڭ ئىسراپ ۋە سۆلەت، ھەشەمخورلۇق ۋە بېزەمچىلىك (مانېرىزم) كەيپىياتىغا توختاۋسىز سىرىلىپ كېتىۋېتىشى، ساختا ۋە يەڭگىلتەك مەدەنىيەت بىلەن بەزلىنىش، سىياسەت ۋە مەمۇرىيەتچىلىكتە بۇ يول بىلەن كىشىلەر قەلبىنى قولغا كەلتۈرۈش، ھەتتا بۇنداق سىرىلىشنى ماددىي تۇرمۇشتىكى دۇنياغا يۈزلىنىش ۋە چىقىش يولى، دەپ بىلىش، ھەقىقىي، دائىمىي ۋە نورمال ماددىي پاراۋانلىق يولىدىن كۆرە تولاراق «پوتېنسىئال ئاڭ» بىلەن «ئالدىنقى ئاڭ»نى غىدىقلىغۇچى بۇ يۈزلىنىش، غايە-ئەقىدە بۆھرانىدىكى چوڭ بۆھران ئالامەتلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىدە گۇمان يوق. ئۇ، ھەقىقىي سىۋىلىزاتسىيىنى پۇچەكلەشتۈردى ۋە كىشىلەر قەلبىنى كامالەتتىن يىراقلاشتۇردى.

جىنسىي خاھىش ۋە ئۇنى ئاۋار شەكىلدە رىغبەتلەندۈرۈش، جىنسىي ئەركىنلىك، نىكاھسىز تۇرمۇش، زەھەرلىك چېكىملىك ۋە يۇقۇملىنىش — غايە — ئەقىدە بۆھرانىنىڭ يەنە بىر ئېقىمى. يۇقىرى

Www.Menzil.Biz

ماركىلىق ئىستىمال بۇيۇملىرى قىزغىنلىقى بىلەن جىنسىي ئەركىنلىك ئېقىمى بىر-بىرىگە مەنپىي-مۇسبەت تەقەززالىقى تۈزۈپ، ئېلان ۋە سەنئەتنىڭ قۇياش ئىلاھى - ئاپوللو ئىبادەتخانىسىنى جىنايەتخانىغا ئايلاندۇرۇۋاتقانلىقىنى ئىنكار قىلىش مۇمكىنمۇ؟!

زامانىمىزنىڭ يۇقىرىقى ئىككى كومېدىيىسىگە مۇناسىپ يەنە ئىككى تراگېدىيە كۆز ئالدىمىزدا قانلىق تارىخ ياراتماقتا.

دىنىي مەزھەب كۈرەشلىرى بىلەن مىللىي-ئىرقىي ئۇرۇشلار شۇ دەرىجىگە يەتكەنكى، ئۇنى ھەممە قىتئە ۋە مەملىكەتلەردىن تېپىش مۇمكىن. بىر قوشۇندىكى ئىككى دىنىي مەزھەب، بىر كوچىدىكى ئىككى مىللىي-ئىرقىي تۈركۈم پۈتۈن ۋاستىلەر بىلەن شۇنداق ئۇرۇشتىكى، ئۇلارغا تاقابىل تۇرۇشقا پوپلار، پاپالار، ئۆلىمالار، سىياسىيئونلار، سەركەردىلەر، ناتىقلارمۇ پايلىمىدى. مانا ئالدىڭىزدا تۇرغان تېلېۋىزورنى ئېچىڭچۇ، ئۇنىڭ رەڭدار ئېكرانىدا بۇ «تۆت دائىمىي» دىن باشقا تېماتىك مەزمۇنلار تولىمۇ زەئىپ ۋە ۋىجىك ھالەتكە چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈۋسىز...

تارىخ، تەلىماتلارنى نوقۇل مەنتىقىدىن، پىكرەن پەلسەپىدىنلا ئەمەس، يەنە روھىيەت تۈزۈلمىسى ۋە روھىيەت تارىخىدىن ئىزدەش لازىملىقىنى كۆرسەتتى.

تارىخ، تەلىماتلارنى زىددىيەتلىك نۇقتىدىنلا ئەمەس، بىرلىك نۇقتىسىدىن - «ۋەھدەت» نۇقتىسىدىن ئىزدەش لازىملىقىنى، باشقىچە ئېيتقاندا، ئىنسانىيەتنى دىن، ئىرق، مىللەت، رايون، مەدەنىيەت تىپلىرى بويىچە سۈنئىي يوسۇندا پارچىلىۋېتىدىغان ئۆلچەم - قائىدىلەرنى بۇزغان «مۇجەسسەم تەپەككۇر» ئېگىزلىكىدە تۇرۇپ ئىزدەش لازىملىقىنى كۆرسەتتى.

تارىخ، تەلىماتلارنى قانداقتۇ ھەقىقىي ئادەمنىڭ ھەقىقىي ماھىيەتلىرىدىن تاشقىرى، جانلىق ئادەمگە تاشقىرىدىن تېڭىلىدىغان جانسىز نەرسە شەكلىدە ئەمەس، دەل بۇنىڭ ئەكسىچە كىشىلىكنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن ئالەمنىڭ سىر-قانۇنىيەتلىرى گارمونىيىسى ئاساسىدا ئىزدەش لازىملىقىنى، ئۇنى ئادەمنىڭ ئۆزىدىن ئۆسۈپ چىققان ۋە ئادەمنىڭ پىكىر - ھېسسىياتلىرىنىڭ ھەممە قاتلاملىرىغا يىلتىز تارتقان ئادەم ھەققىدىكى تەلىمات سۈپىتىدە مۇھاكىمە قىلىش لازىملىقىنى كۆرسەتتى. ئويلاپ كۆرۈڭچۇ، ئالەم ۋە ئادەم ھەققىدىكى تەلىماتتىن تاشقىرى يەنە نېمىنى تارىخ تەن ئېلىشى مۇمكىن؟!

ئىنسان ئۈچۈن بۇنداق «ئۆز» ، «ئۆزىدە» تۇرغان ئامىللار بارمۇ؟ ئەلۋەتتە، ئۇلار مەۋجۇد. بىز ئۇلارنى ئىنسانىيەتنىڭ مەڭگۈ ئۆلمەس غايە ۋە ئۈمىدلىرى، ئۆلچەم ۋە رىجە ھېسسىياتلىرى ئىچىدىن تاپالايمىز. ئۇ خۇددى مىڭ يىللاپ قۇدۇققا قامالغان، ساقاللىرى ئاپئاق مويسىپىت دانىشمەنگە ئوخشاش ھېلىمۇ ھايات. ئۇنى زىنداندىن ئازاد قىلىشتىن باشقا نىجادىيەت يوق. ئۇ، «يىپەك يولى» مەرىپەتپەرۋەر ئىدىيىلىرى خەزىنىسىدە. ئۇنىڭ تىنىقىدا يۈزلىگەن مۇتەپەككۇر، مىڭلىغان ئىنسانپەرۋەر ئۆلىما، مىليونلىغان ھەقىقەت قۇربانلىرىنىڭ روھى ھايات!

سۈزۈك ئەينەك

ئىنسان تۇپراقتىن ئۈنگەن گىياھ، گىياھتىن قەد كۆتۈرگەن ھايۋان، ھايۋاندا ئۇتتۇق يىپى بىلەن پىكىر كەشتىلىرىنى تۈزگەن كارامەت مۆجىزە. ئۇ - پۈتكۈل كائىنات سىرلىرىدىن تۈزۈلگەن ئۇلۇغ ئەۋرىشكە. ئىنساندا كائىنات مۇمكىنلىكلىرىنىڭ ھەممە قاتلاملىرى بىلەن كۆرۈنمىلىك سۈرەت ۋە يوشۇرۇن تىلسىمات نەمۇنىلىرى ساقلانغان.

ئىنساننىڭ سۈرىتىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئاددىي كۆز كۇپايە. ئۆز خوجىسىنى ئىتمۇ، مۈشۈكمۇ كۆرىدۇ. ئىنساننىڭ ماھىيەتلىرىنى ۋە بۇ ماھىيەتلىرىنىڭ كامالەت دەرىجە-ماقاملىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئەينەك كېرەك. بۇ، «ئۆزلۈك ئەينىكى» دۇر.

ئۆزلۈك - ئۆزىنى بىلمەكلىك! ئىنساننىڭ ئۇلۇغ تەبىئەت ئالىمى سۈپىتىدە تۇرغان ھازىرقى ھالىتى ئۇنىڭغا نىسبەتەن ساۋاتسىزلىقتىن ئىبارەت، خالاس. ئىنسان ئۆزىنى ئۇنتۇپ، ئۆزىدىن باشقا تەسۋىرىي ئالەم ھەقىقەتلىرىگە شۇنچىلىك ئىجىللىق بىلەن ئىچكىرىلەپ كىرىدىكى، ئۇ، يىپەك غوزىسىغا قامالغان زات - پىلە قۇرتىغا ئوخشاپ قالدى! روھىي زېمىندا ئىپتىدائىي ئىنساندىن تاكى تەقۋادار كاھىنلارياكى ھازىرقى زامان مۇتەخەسسىسلىرى ۋەزخانلىق قىلىپ كەلگەن زامانلارغىچە نەچچە تۈمەن يىلدىن بېرى، ئىنسان تۈركۈملىرى خۇددى ئۆلگەن بۇغا بەدىنىدە قىملداپ يۈرگەن ئاچ چۈمۈلىلەردەك ئەۋلادمۇ ئەۋلاد تېنىم تېپىشمىدى. بۇنداق بۇغا جەسىتىدىن نەپ ئېلىش پەن ۋە ماھارەت تارماقلىرىغا ئايرىلىپ، زېمىننى بارغانسېرى مۇرەككەپ ۋە ئىنچىكىلەشكەن قۇرۇلمىلار قاپلىۋالدى. ھەسرەتنى شۇكى، ئىنسانىيەت تېخى ئۆزى ھەققىدە، ئۆزىنىڭ كائىناتتىكى ماھىيىتى، ئورنى ھەققىدە، بولۇپمۇ ئۆز ماھىيەتلىرىنىڭ ئۆز پائالىيەت ھادىسىلىرىدىكى قىممىتى ھەققىدە ھېچقانچە ئىزدەنگىنى يوق. ئۇ ھېلىمۇ بۇغا بەدىنىدىن ئايرىلىپ، ئۆزلۈك خەزىنىسىگە دادىل قەدەم قويۇپ، «مەن كىم؟» دېگىنى يوق! مەئىشەت ئىجىللىقى خىرۇئىن خۇمارىدەك ئۇنى دومىلىتىپ، ئاللىقاچان ئۆزىنى ئۇنتۇغان مەجنۇن - دەلدۈشكە ئايلاندۇرۇپ قويغان. ئېسىل بىنالار، ھەرخىل شەكىلدىكى ئايروپىلانلار، ئالتۇن قەلەملەر، ئوتلۇق قوراللار تۇتقان قايسى ئادىمىزات ئۆزىنى ئۆز قولىدىكى يالتىراق «نام-ئەمەل كارتوچكىسى» دىكى مەن ئەمەسمەن، مەن بۇنىڭدىكى ئىبارىلەر ئىپادىلەپ بېرەلمەيدىغان بىر پۈتۈن روھىيەت دۇنياسىمەن، دەپ بۇ كارتوچكىنى مەسخىرە قىلالايدۇ؟!

ئەڭ چوڭ بەختسىزلىك شۇكى، ئۇ ئۆز ئەھۋالىنىڭ نىچۇكلىكى توغرىسىدىكى ھەقىقەتلەرنى ئاڭلاشنى خالىمايدۇ. ئۇ، ياخشى-يامانلىق ئەخلاق ئۆلچەملىرىنى ئاستىن-ئۈستۈن قىلىۋېتىپ،

Www.Menzil.Biz

ەپسانىيەتتە مايمۇنلۇقتىن ئالۋاستىغا يۈزلەنگەن؛ ئەخلاقلىق، ساداقەتمەن كىشىلەرنى ئويۇنچۇق بىلىپ، بازار تىلسىملىرىدىكى شەيتان ئويۇنىنىڭ رولچىلىرى قىلىۋالغان؛ ئۇ، بۇ يولدىكى ئەسەبىيلىكلىرىنى كىشىلەردىن ھالقىغان قابىللىق، دەپ بىلىپ، ئۆز-ئۆزىنى ھالاك قىلىشنىڭ ئۈنۈملۈك تەدبىرىنى تېپىشنى ئىجادىيەت، دەپ قارىغان. قىسقىسى، ئۇنىڭ كەسپى ۋە ئىش-ئەمەلى زېمىن ۋە مۇھىت، پىكىر ۋە قەلبىنى بۇلغاپ، ئۆز-ئۆزىگە گۆركولاشتۇر.

دەرھەقىقەت، «ئۆزلۈك» بىر سۆزلۈك ئەينەكتىن ئىبارەت. ئۆزلۈك ئەينىكى ـ ئىنساننىڭ ئۆز-ئۆزىنى بىلىش ۋە ئۆزىنى ئىنسانلىق ماھىيەتلىرى بويىچە كامالەتكە ئېرىشتۈرۈش يولىدىكى «كۆرۈنمەي كۆرگۈچى» ئەينەك. ئۇنىڭ قىرلىرىدىن مۇقەددەس نۇر جىلۋە قىلىدۇ؛ ئۇنىڭ مۇقەددەس نۇرىدا «ئۆزۈڭنى تونۇ!» دېگەن قۇتلۇق سادا جاراڭلايدۇ. ئۇ، ئىنسانلىق ھەققىدىكى ھەقىقىي ئۇچۇر بۇلىقى!

ئىنساننىڭ ئىجادىيەت يۇلتۇزى ـ «ئۆزلۈك ئەينىكى»دە ئۆزۈڭنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۆزگىلەرنى كۆرۈش ئىشقىغا، ئىنساننى بىر-بىرى بىلەن قوشۇش مۇھەببىتىگە، ئىنساننى ئىنسانىي كامالەتكە كۆتۈرۈش تەلپۈنۈشىگە مۇيەسسەر بولىسەن. ئۆزىنى كۆرۈپ بىلمەسلىك ـ ئىنسان سۈرىتىدىكى، ئەمما ھايۋانلىق زىندانىغا قامالغان مەھبۇسنىڭ غەپلەت ئۇيقۇسىغا تەمسىلدۇر. بۇ ئۇيقۇ غاپىللىق ئۇيقۇسى، مەغرۇرلۇق ۋە تەنتەكلىكنى «سەگەكلىك» دەپ ھوزۇرلىنىدىغان جاھىلنىڭ غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئىبارەت.

ئىنسان ئۆزلۈك ئەينىكىگە ئېرىشەلەيدۇ. ئۇ ئۆزىنى چەكلەش ـ تىزگىنلەش ئارقىلىق، تارىخنىڭ ۋە كەلگۈسىنىڭ ئۆلمەس سادالىرىنى ئاڭلاش ئارقىلىق، رەقىب-كۈشەندە بىلەن بولغان مۈشكۈل ئېلىشىشلارنىڭ روھىيەتنى تاۋلىشى ئارقىلىق، ئۆلۈم تەھدىتى ۋە كەرەملىك ئۈممىدى ئارقىلىق ئۆزىدىكى يوشۇرۇن ئىرادە-قۇدرەت زەررىلىرىنى مۇجەسسەملەشتۈرۈپ، ھېكمەت ئىلھامى ئاستىدا ئۆزلۈك ئەينىكى بولۇپ يېتىلىشى كېرەك!

ئۆزلۈك ئەينىكى كامالەتلىك ئىنسان قەلبىدىكى قۇياش ۋە ئەقىل كۆزىدىن ئىبارەت. ئۇنىڭدا ئىلگىرىكى مەقسەتلىرىڭ پەقەت ۋاستە ئىكەنلىكىنى، ھەتتاكى مەئىشەت، روزىغار، ئىلىم-سەنئەت، ئىش ۋە شېئىرىيەتنىڭ پەقەتكىنە ۋاستە ئىكەنلىكىنى، ھەقىقىي مەقسەت ئۇنتۇلغان ۋە ياتلاشقان بىرلا نەرسە ـ ئىنسان ۋە ئۇنىڭ كامالىتى، ئىجتىمائىي ـ مەنىۋى بەختى ئىكەنلىكىنى كۆرىسەن. ئۇ چاغدا سەن ئۇلۇغ بىلگەن قۇل ئىگىلىرىنىڭ لاي قونچاق ۋە خار كۆرگەن قۇللارنىڭ نۇرانە مالائىكە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشىڭ مۇمكىن.

ئۆزىنى چۈشەنگەن كامىل، ئۆزۈمچىلىكنى ئۇنتۇغان يېتۈك كىشىدۇر. ئۇ ئۆزىنى ئۇنتۇيدۇ ۋە بارلىق ئىنسانىيەت ئالىمى بىلەن قوشۇلىدۇ. بۇ ئارىدا ھەقىقەتنى يوشۇرغان پەردىلەر، چېگرىلار، سېپىللار، تىرە ۋە ئىرق پەرقلىرى بىلەن ئەپسۇنكار رىسالىلار ھېلىقى لاي قونچاقلارنىڭ كىشىلەرنى ئۆزىگە سەجدە قىلدۇرۇش كويىدا ياراتقان سېھىرلىك مەنزىرىسى بولۇپ چىقىدۇ. سەن تەڭرىلىك ماقامىدا تۇرۇپ ئۆز-ئۆزۈڭگە ـ ئىنسانغا سەجدە قىلىسەن. بۇ، ئېغىر ياتلىشىشتىن ئۆزلۈككە قايتىش ۋە پارچىلانغان ئالەمدىن ئۇلۇغ ۋەھدەت ـ بىرلىككە قايتا تېپىشتۇر. سەن شۇ چاغدا ئىستىغپار ئوقۇيسەن: ئاددىي كىشىلەرنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى بىلمىگەن، ئۇلۇغ كىشىلەرنىڭ تاشقى ئالامەتلىرىنىلا تەن ئېلىپ، كامالەت تەرەپلىرىگە ئەقلىڭ يەتمىگەن ياكى ئۇنى تەن ئېلىشنى خالىمىغان، ھەتتا ئۇلارغا تۆھمەت توقۇپ، چەتتىن پىشىۋا ئىزدەپ يۈرگىنىڭگە پۇشايمان قىلىسەن. ئۇ چاغدا سەن، ئۆز ئۇلۇغلىرىڭنى ئىنخۋا كوھىقاپنىڭ تاش بورانلىرىدا يىقىتىپ، ئۇنى ئېيسادەك كرېست تاختىسىغا مىخلاپ، شەمسىددىن تەبرىزىينىڭ رەقىبلىرىدەك ئۇنى ئۆزگىلەر قولىدا قۇدۇققا تاشلاپ قەست قىلىپ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى بۇرمىلاپ، يەنە ھېچنېمىنى كۆرمىگەندەك ئۆپكىگە ئۇن سۈيى تولدۇرۇش بىلەن ئەرمەك بولۇپ يۈرۈۋەرمەيسەن!

ئۆزلۈك ئەينىكى ـ مېھراجى ئەلاكى، ئۇنىڭدا تەڭرىنى كۆرىسەن. ئۇ ـ سەن، سېنىڭ ئاشىقىڭ، مەھبۇبىڭ ۋە مەقسىتىڭ. جالالىددىن رۇمىي مۇنداق يازغانىدى:

«ھېچنېمە يوقكى سېنىڭدىن ئۆزگە ئالەمدە پەقەت،
ھەرنە ئىستەرسەن ئۆزۈڭدە جىم ئېرۇر بىلسەڭ ئەبەد.»

ئۆزلۈك ئەينىكى ـ كامىل ئىنسان قەلبىدىكى يېشىلگەن ۋەھدەتتۇر.

«ئەنەلھەق»ئەپسانە ئەمەس

ئىنسان كائىناتتىكى ئوتتۇرىچە زات، ئاسمان ـ زېمىن ئارىسىدىكى پائالىيەتچان تۈركۈم. ئىنساننىڭ تەبىئەت بىلەن، ئىلاھىيەت بىلەن، ئۆز-ئۆزى ۋە ئۆز تۈركۈمى بىلەن، ئۆز روھىيىتى ۋە ئۆز-ئۆزىگە بولغان ئۆزلۈكى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى مىڭ-مىڭ يىللاردىن بېرى ئېتىقاد، ئىلىم ۋە پسىخولوگىيە پائالىيەتلىرى شۇغۇللىنىپ كەلگەن تولىمۇ كونا ھادىسە.

ئىنسان زادى نېمە؟ ئۇنىڭ تۆۋەندە ھايۋان، يۇقىرىدا تەڭرى بىلەن بولغان ئالاقىلىرى قانداق؟

يەڭگىلتەك مىقدار ماتېماتىكىلىرى بىلەن ئۇقۇم ۋە مۇھاكىمە مەنتىقىلىرىنىڭ بىر قىسمى ئىنساننى تەڭرىگە قارشى قويۇپ چۇقان كۆتۈرگەن چاغلاردا باغداد مەيدانىدا مەنسۇر ھەللاجىنىڭ دارغا ئېسىلغانلىقى كىشىلەر قەلبىنى لەرزىگە سالدى. ئۇ، مۇجەسسەم تەپەككۇر بىلەن ئەركىن گۇمانلىنىش تۇيغۇسىنى قوشۇپ، داۋاملىق ئىنساننىڭ يوشۇرۇنغان ماھىيەتلىرىنى ئاختۇردى. ئۇ، تەڭرىنىڭ تەبىئەت ۋە ئىنساندىن تاشقىرى ئالەم بىنا مۇھەندىس ياكى كائىنات پىرئەۋنى سالاھىيىتىدىكى مۇشەببىخ (ئادەم قىياپەتلىك ـ ئانتروپومورفىزم) ئالامەتلىرىنى ئىنكار قىلدى. ئۇ، ئىپتىدائىي ئانىمىزملىق قاراشلاردىن بېرى ساقلانغان روھنىڭ ئۆلمەستىن كۆچۈپ يۈرۈشى

Www.Menzil.Biz

- «تەناسسۇق ئەل ئەرۋا» (ئىسلامدا)، «سانسارا» (بۇددىزمدا)، «مېتېمپسىخوز» (گرېكلار دىنىدا) تەلىماتىدىن تاكى ئۆزگىچە بولغان تەڭرى، ئىنسان ۋە «ۋەسلى ئىلاھىيە» تەلقىنلىرىنى تەتقىق قىلدى. ئۇ، رابىيە تىلغا ئالغان ئىنساننىڭ ئۆز چۈشىدە «ۋەسلى ئىلاھىيە»گە مۇيەسسەر بولۇشى قاراشلىرى بىلەن تەسەۋۋۇپچىلارنىڭ تۈتىنچى ماقامى - «ھەقىقەت»دە تەكىتلەنگەن ئىنساننىڭ شەخس سۈپەتتە تەڭرىگە سىڭىپ كېتىشى، دېگەن چۈشەنچىلەرنى داۋاملىق قايتا-قايتا مۇلاھىزىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇ ئاخىر، ئىنساننىڭ تەڭرىگە بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ ئۇلى - ئىنساننى مەنىۋى جەھەتتىن كامالەتكە يەتكۈزۈش ئىكەنلىكىنى بىلدى.

«ئەنەلھەق» - «مەن - ھەقمەن»! بۇ، ئىنسان بىلەن تەڭرىگە ئوچۇق قويۇلغان ۋەھدەت پارالېل بەلگىسى بولدى.

مەنسۇر ھەللاجىدىن خېلىلا كېيىن چارلىز داروۋىن ئىنساننىڭ ھايۋان بىلەن بولغان ئالاقىلىرى ۋە ھايۋاننىڭ تەدرىجىي راۋاجلىنىش نەزەرىيىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى. كېيىنكى زامانلاردا داروۋىن تەلىماتى ئىلىم، ھەللاجى مۇھاكىمىلىرى گۈزەل ئەپسانە ياكى جىنايى ئىغۋا، دەپ قارالدى.

ئېيتىش كېرەككى، مەنسۇر ھەللاجىي، پەرىدىددىن ئەتتار، شەمسىددىن تەبرىزىي، جالالىددىن رۇمىي بىلەن ھەرقايسى گۇمانىستلارنىڭ قارىشى مۇنداق: ئىنسان ماھىيىتى ۋە مۇمكىنلىكلىرى بىلەن تەڭرى، ياتلاشقان ھالىتى ۋە نەپسانىيىتى بىلەن شەيتاندۇر. بۇ، ئېرك فرومنىڭ داروۋىنىزمغا ئاساسلانغان - ئىنسان ياۋايى، ئورمانلىقتىكى مايمۇن ئەمەس، بەلكى ھايۋانات باغچىسىدىكى مايمۇن بولۇپ، تېخى ھەقىقىي ئىنسان ماھىيەتلىرىنى تاپمىغان ئىجتىمائىي ھايۋاندۇر، دېگەن سۆزىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. تەسەۋۋۇپ نامىدىكى بىر قىسىم ئىنسانشۇناسلار: ئىنساننىڭ كامالىتى - شەيتان ۋەسۋەسىلىرىگە ئىسيان قىلىش، ئۆزلۈككە - ئۆزىنىڭ تەڭرىلىك مۇمكىنلىكلىرىگە ئېرىشىش، دەپ قارايدۇ.

ئىسلام سوپىزمىدىكى گۇمانىستىك قاراشلارنىڭ ئۈچ چوڭ قاتلىمى - ئىنسان تەڭرىنىڭ ئالەم بىنا قىلىشتىكى مەقسىتى ۋە ئەڭ ئالىي مۆجىزىسى، دېگەن قاراش؛ ئىنسان ئەقىل بىلەن بىلىش ئىقتىدارى ۋە ئىرادە ئەركىنلىكىگە ئىگە، دېگەن قاراش؛ ئىنسان ئەسلى تەڭرى دېمەكتۇر، ئۇ، تەڭرىلىك كامالەتكە ئېرىشىشى مۇمكىن، دېگەن قاراشنى سىڭدۈرگەندۇر. مەنسۇر ھەللاجىنىڭ «ئەنەلھەق» تەلىماتىنىڭ ئۆلمەس روھى ئالاھىدە دىققەتنى جەلپ قىلىدۇ.

«ئات»بىلەن «ئات مىنگەن كىشى»

ئىنسان جىسمانىي جەھەتتە بىر ھايۋان بولۇپ، ئۇنى «ئات» قا، مەنىۋى جەھەتتىن بىر كارامەت مۇمكىنلىكىدىكى زات بولۇپ، ئۇنى «ئات مىنگەن كىشى»گە تەمسىل قىلىش مۇمكىن.

ئىنسان ماددىي ھايات ۋە مەنىۋى كامالەت ناتەكشىلىكىدە ھەرىكەتلىنىدىغان شەيئى. ئەگەر ئات مىنگەن كىشى دانا بولسا، ئاتنى كامالەتكە يېتەكلەيدۇ، نادان بولسا، ئات ئۇنى ئوقۇرغا باشلايدۇ. ئىنسان روھىيىتى ھايۋان ئۇزۇقىنىڭ - ئات يېمىنىڭ «ئىنكاسى»، «ئىسپادىسى» ئۈچۈن ئىشلىگۈچى قۇلغا ئايلىنىدۇ.

كامالەتتىن خالىي ئىنسان - مۆتىۋەر ياكى گۈزەل، نازاكەتلىك ياكى قەيسەر بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۆزلۈكتىن بىخەۋەر بولۇپ، ئۆزى ھەققىدە غەم يېمەيدۇ، بەلكى ئات يېمى غېمىدا پايپېتەك بولىدۇ. سېنىڭ شېرىن خىياللىرىڭغا يوشۇرۇنغان، پۈتۈنلەي سەن ئۈچۈن جانجان بولغان نىيەتلىرىڭنى تارتىنماي ئۆز ئالقىنىڭغا تۆكۈپ كۆرچۇ! قاراپ باق، ئۇلارنىڭ قانچىسى ئىنسان ماھىيەتلىرى غېمىدا ۋە قانچىسى ئات بوغۇزى غېمىدىكىن! خۇسراۋ دېھلەۋىينىڭ مۇنۇ مىسرالىرىنى ئوقۇ:

«پەقەت ھۆسنى بىلەن گۈزەل ئەمەستۇر ئادەم،
گۈزەلدۇر ئۇ يەنە ئىنسانىيلىق جەۋھىرى بىلەن ھەم.»

سەن ئاسمان-زېمىن ھەققىدە يېتۈك بىلىمدان، ئەمما «ئۆزلۈك» ھەققىدە بىر تەلۋە نادان! بىلىمدان بىلەن ئاقىلنى، ئاقىل بىلەن دىل قەلبى كامىلنى پەرق ئېتىشنى بىل. ئابدۇقادىر بېدىل مۇنداق دەيدۇ:

«ھاياتلىق گۈلىستاندۇر دىل ھىممىتىدىن،
باسقان ئىزىڭ بوستاندۇر قول قۇدرىتىدىن.»

بىلىملىك، ئاقىل، تەدبىرلىك - ئىقتىدارلىق كىشى بىلەن ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئارىفنى - قەلبى ئۆزلۈك تېگىدا ئويغانغان كامىلنى پەرقلەندۇر:

بىلىم - ئوزۇقتۇر. ئۇنى ئۆزۈڭ ئۈچۈن رىسقى قىلىشىڭ، ئاۋام ئۈچۈن مەئىشەت قىلىشىڭمۇمكىن. ئوزۇق يەنىلا ۋاستە ۋە بايلىق.

ئەقىل - چىراغتۇر. دىلى كور كىشى ئۈچۈن چىراغ بەلكى ناشايان بىر ۋاستە.

ئىقتىدار - كۈچتۇر. ئىزگۈسىز قۇدرەت جاللات پالتىسىنى ئەسلىتىدۇ. بىلىم - ئەقىل - ئىقتىدارنى ئىپتىخار خەزىنىسىگە سالماي، «ئۆزلۈك» ئەينىكى ئالدىغا قويۇپ، ئۇنى تەلقىن قىل!

«ئۆزلۈك» ئەينىكىدە ئاتقا مىنگەن كىشى ئۆلمەس چەۋەندازدۇر. ئات ئۇنىڭ تېنى ۋە تۇرمۇش پائالىيىتى. بۇ پائالىيەت ئۇنىڭ فىزىئولوگىيىسى، پسىخولوگىيىلىك پىكىر-تۇيغۇلىرى، تۇرمۇش مەشغۇلاتى بولۇپ، بىر قاراشتا ئۇ پېرسوناژنىڭ بارلىقى. ئات بىلەن ئات مىنگۈچى ئارىسىدا بىر چاك مەۋجۇدكى، ئۇلارمۇ ئالەمنىڭ «ئىككىگە پارچىلىنىش قانۇنى»نىڭ ئىلكىدە. ئادەم قېرىپ خۇددى ئاتتەك ھاسىرايدۇ. بۇ دەل ئات مىنگەن كىشىنىڭ پىشقان، ئاتنى ئۆز ماھىيەتلىرىگە كۆندۈرگەن ۋە كامالەت ماقامىنىڭ بوسۇغىسىغا يېقىنلاشقان چېغى سادىر بولىدىغان «ھىجران»دۇر. مانا بۇ ئات سۈپىتىدىكى ئىنساننىڭ ئۆمرى دېگەن سۆز. ئىنسان ئۆمرىنى بالىلىق بىلەن قېرىلىق ئارىسىدىكى يېرىم ئەسىرلىك مۇساپە قىرقىيدۇ، پۈچۈلدۈرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ بەدىلى - مەنىۋى يېتىلىشتۇر. ئەتتەڭ! «ناۋا مۇقامى» ئەۋجىگە

Www.Menzil.Biz

كۆتۈرۈلگەندە، چالغۇ تارىسى «چارس» قىلىپ ئۈزۈلىدۇ! تارا ئالماشتۇرالمايسەن. بۇ خۇددى ئات يەڭگۈشلىيەلمىگەنگە ئوخشايدۇ. قولۇڭدىن كېلىدىغىنى ئەلىشىر نەۋائىيدەك خاتىرجەم ئۈمىد:

«نەۋائىي بىناۋالىق بىرلە دائىم مەي ئىچۈر، بىر كۈن —
ناۋا سازىنى دەۋران مۇترەبى بەزمىدە چالغاي، دەپ.»

نەۋائىي دائىملىق بىناۋالىقنى ۋە كەلگۈسى ئۈمىدىنى ئېيتقان. بىز ئۇنى «نەۋائىي بىناۋالىق بىرلە ئاخىرمەي ئىچەر، بىر كۈن — ناۋا سازىنى دەۋران مۇترەبى بەزمىدە چالغاي، دەپ» دېگەن ئۇلۇغ ھىجران ۋە مۇقەددەس مەنىۋى ئىزچىللىق (ۋىسال) مەنىسىدە ئىستىئارە قىلىمىز.

ئىنسان ئۆلىدۇ، ئەمما مۇتلەق مەنىدە ئەمەس.

ئابدۇلھەسەن ھەرەكانىي: «يەر يۈزىدە يۈرگەن بەزى ئادەملەرنى بىز تىرىك دەيمىز، ئەسلىدە ئۇلار ئۆلۈك. يەر ئاستىدا ياتقان بەزى زاتلارنى بىز ئۆلۈك ھېسابلايمىز، ئەسلىدە ئۇلار تىرىك» دېمىگەنمىدى؟!

ئىنساننىڭ قىممىتى — ئاتنىڭ سۈرىتىنىڭ باھاسى ئەمەس، بەلكى ئات مىنگۈچىنىڭ ماھىيەت ۋەزنى! ئۆزۈڭگە ئات باھاسىدا، ئويناقلاپ تۇرغان ۋە ياكى پۇشۇلداپ قالغان ئات نەرقىدە قاراپ، تەمەننا ياكى غەمكىنلىك يولاتما! بەلكى ئات مىنگۈچى قىممىتىدە قاراپ نەپرەتلەن! ئۆزىدىن نەپرەتلىنىشنى بىلمىگەن ئىنسان ئۆزىنى بارغانسېرى نەپرەتلىك سىماغا ئايلاندۇرۇۋاتقان غاپىل ئىنساندۇر. ئات چەيلەپ پېتىقلىتىۋەتكەن بۇ ئىنسانىي قىممەتتىن ساڭا يەنە قانداق تەقدىر نېسىپ بولاتتى، ئەي نادان!

دانىشمەنلىكنىڭ دەردى

«فانىي» ۋە «باقىي» ئىبارىلىرى يوقىلىپ بېرىۋاتقان ۋە مەڭگۈ مەۋجۇد بولىدىغان ئىككى سۈپەت (ئاترىبۇت)، ئىككى دۇنيا مەنىسىدە تولاراق دىنىي كوسمولوگىيىلىك تۈس ئېلىۋالدى.

«زاھىر» ۋە «باتىن» ئىبارىلىرى كۆرۈنىدىغان سۈرەت ۋە كۆرۈنمەس ئىچكى ماھىيەت مەنىسىدە تولاراق دىنىي بىلىش نەزەرىيىسى قېلىپىغا كىرىۋالدى.

«ماددا» ۋە «شەكىل» ئىبارىلىرى ئارىستوتېلدىن باشلاپ مۇقەررەر مەۋجۇدىيەت بىلەن ئۇنىڭ ھالەت (ئەراز) كۆرۈنۈش ئالماشتۇرۇشنى ئىپادىلەشتىن، بىر دومىلاپلا «مەزمۇن» ۋە «شەكىل» كاتېگورىيىسىگە ئۆتۈپ كەتتى.

ئىنساننىڭ ئۆزلۈك ئارىلىقىدىن ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى ماقامىنى نېمە دېگۈلۈك. «جاھىل» ۋە «پازىل» ئىبارىلىرىمۇ سىۋىلىزاتسىيىگە قارىتىلغان تارىخىي مەنىگە بەنت قىلىنىدى.

دانىشمەن-بىلىمدان، ئاقىل، ئالدىن بىلگۈچى ۋە رەھنىما ساھىبى مەنىسىدە ئۆزۈندىن ھەممە خەلقلەر مۇبارەكلەيدىغان نۇرانە نام. ھەر دەۋرنىڭ دانىشمەنلىرى بولغان. ئۇ، يۇقىرىدىكى قۇرۇلمىلارنى مۇجەسسەم ئوچۇق قىلىپ كۆتۈرۈلگەن تەپەككۇر قۇياشى!

«دانىشمەن» ئىبارىلىرى قانداق ئىستېمال قىلىنىۋاتقانلىقىدىن قەتئىينەزەر، دانىشمەن ئۇلۇغ بىشارەتچىدۇر. دانىشمەن — مەيلى مۇتەھەررىدە، دار ياغىچى ئاستىدا ياكى سەرگەردانلىق دالاسىدا بولسۇن، قولىدا يېڭى ئۇپۇقنى كۆتۈرۈپ تۇرغان كاھىندۇر.

دانىشمەنلىكنىڭ ئىككى ئالقىنىنى ئوچام قىلغان چېغىغا قارا! ئۇنىڭ ئالقانلىرىنىڭ ئۈستىدىن ئىنسانىيەتكە ئاتالغان يېڭى ھەقىقەت جاۋاھىرىنىڭ نۇرى چاقنايدۇ. ئۇنىڭ ئالقانلىرىنىڭ ئاستىدىن ئۇنىڭ شەخسىي ھايات پاجىئەلىرىدىن ئۇرغىغان پاك-ئىللىق قان تارامىلاپ تۆكۈلىدۇ. ئۇ، كاناي-سۇنايلار بىلەن چۇقان كۆتەرگەن كوچىدا نېمە قىلسۇن. ئۇنى ناگان-ناگانلاردا بەلكىم ئاھۇ-پەريادلار بىلەن ياش تۆككەنلەر ئارىسىدا ئۇچرىتالىشىڭ مۇمكىن.

دانىشمەنلىكنىڭ دەردى تولا! گۈزىلىم، ھەربىر مۇشكۈل داۋاندا ساڭا: «ئەمدى قال!» دېگەنىدىمغۇ!

ئۇ، ھاياتنىڭ ساختا لەززىتىدىن كېچىپ، ئۇنىڭ ھەقىقىي ئازابلىرىدا ياشايدۇ!

ئۇ، ئۆمرىنىڭ قىسقىلىقىنى بىلىپ، كېچە-كۈندۈز تىنىمسىز ئەجىر-ئەمگەك قىلىدۇ!

ئۇ، ئۆز ھاياتىدا تەييار ئەقىدىلەر، ئاتا مىراس قاراشلار، ئىنچىل رىجىلەرگە چوقۇنمايدۇ، بەلكى قايتا مۇئامىلە قىلىدۇ. ئۇ، ئۆز ھاياتىدا قايتا ئويغىنىدۇ، ئىككىنچى باشلىنىش ياسايدۇ. ئۇ بىر ئاسىيلىق — ئىسيانكارلىقتۇر. ساكيامۇنىي شاھزادىلىكتىن بۇددىھالىقا، مۇھەممەد غەيرىي مۇسۇلمانلىقتىن مۇئمىنلىككە، ماركىس گېگېلچىلىكتىن كوممۇنىزمغا ئۆتكەن. مەنسۇر ھەللاجمۇ ئادەتتىكى كالام تەلىماتىدىن «ئەنەلھەق»قە ئۆتتى! دانىشمەنلەرنىڭ قايسىبىرى تاۋار-دۇردۇنلار ئۈستىدىن ھەقىقەت دۇردانىلىرى تېپىشقان؟!

ئۇ، ئالدىن بىلىپ، ئالدىن ئويغانغاچقا، قەلبى ھەقىقەت، لەۋزى ئادالەت ئوتىدا كۆيۈپ، كىشىلەر بىلگەن ئامەتلەرنىڭ ئىللەتلىكىنى ئېغىزدىن چىقىرىشتىن ئەيمىنىپ، سۈكۈنات ئىچىدە، نەپرەت ۋە خەيرىخاھلىق ئىچىدە ياشايدۇ! ئويغاتماق ھەقىقەتەن ئېغىر ئىش، چۈنكى ئۇ ھەر ئىككى تەرەپنى بىئارام قىلىدۇ!

ئۇ، سىرداشقا تەشنا، روھىي تىرەك-مۇئەككەلگە تەشنا، ھەقىقىي قەلب سايىسىغا تەشنا ھالدا خاتا ئوبرازلاندۇرۇشلار، رەشك-ھاقارەتلەر ئىچىدە مەنىۋى تەنھالىق ئازابىنى چېكىدۇ. ئۇ، توخۇ قىرمىسىغا كىرىپ قالغاندەك، ئۆز قولىدىكى ئۈنچە-جاۋاھىرلارنى توخۇلارنىڭ تېپىپ تاشلاپ، سامان-پاخاللار ئارىسىدىن دان تاللىشىپ يېيىشىۋاتقان ھالىتىدىن غەمكىن بولىدۇ!

مانا شۇ تاپتا، چىدامسىز مەھبۇب، ۋاپاسىز يارۇ-دوستلارنىڭ يوشۇرۇن ساتقىنلىقى بىلەن ئاشكارا مەسخىرىلىرى ئۆلمەس ئېلىسىنىڭ ئۆلگەن ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۈستىدىن قاقاقلاپ كۈلۈپ، تەنە بىلەن بىر مەھەل تەنتەنە قىلغانلىقىدەك نەشتەرى روھىيەت ھاسىل قىلىدۇ!! دىلبىرىم، ھەرقانچە ھالەتتىمۇ ئوغۇز سۈتى بىلەن باراۋەر پاك ۋە مۇقەددەس تۇنجى

Www.Menzil.Biz

مۇھەببەت شارابىنىڭ ھۆرمىتىنى يەرگە ئۇرما! رەقىبلىرىڭگە نەپرەتلىنىسەن. ئۇلارنىڭ پۇشتى-جەمەتىمۇ ئۇلارنى ئۇنتۇيدۇ، ئەمما، ساڭا نەپرەتلىنىشنى دۈشمەنلىرىڭدىن ئۆگەنمەك ماڭا ھار!

دانىشمەن تۈن قاراڭغۇسىدا ساڭا قېرىغان ياۋا توغراقتەك كۆرۈنۈشى مۇمكىن. تاڭ شولىسى ئاستىدا ئۇنىڭ ئالتۇن سۇمۇرغلۇقىنى ئاڭقىرالايسەن. ھە، ئۇ ئالتۇن سۇمۇرغ! تەنھا، بىراق مىليون-مىليون يۇلتۇزلارنى يارىتقۇچى قەلب كامالىتىنىڭ ئىنژېنېرى! ئۇ، دوزاخ ئوتىدا كۆيۈپ تۇرسىمۇ، خالايىققا جەننەت دەرۋازىسىنى ئاچقۇچى سىمائىي قەيسەر! ئۇنى ئىقلىمىنىڭ يىراق ئۇپۇقىدىن ياكى مايىنىرى بىلەن ئىمامەدى ئاخىر زامان رىۋايەتلىرىدىن ئىزدىمە، ئۇ، ئۆز قېشىڭدا، ئۇنىڭ روھى ئۆز ئىزىڭدا جاھان كېزىدۇ.

«مۇھەببەت ـ تەگرىلىك تۈيغۇلىرى»

ئۆزلۈك زىددىيەتچان دۇنيادا «بىرلىك» (ۋەھدەت) نى بىلىشنى، ۋەھدەتكە يۈزلىنىشنى تەلەپ قىلىدۇ. «مۇھەببەت» (ئىشق) ئۇنىڭ شېرىن مېۋىسى ۋە يالقۇنلۇق تىنىقىدۇر.

مۇھەببەت ـ خۇپىيانە ئاشىق ۋە مەشۇقەلىقتىن تاكى كائىنات تەرتىپىگىچە كەڭ قوللىنىلغان ئىبارە بولۇپ قالدى. قەدىمكى گرېكلاردا «ئىنتىلىخىيە» دەپ ئاتالغان بۇ ئىنتىلىش تەسەۋۋۇپ تەپسىرلىرىدە تەگرى ئىنسانىي بىنا قىلىشتىن ئىلگىرىلا ۋەھدەتۇل ئالەمدە بولغان، ئۇ، تەگرىنىڭ خالىقۇلئىنسان پائالىيەتلىرىگە ئىلھام سالغان.

مۇھەببەت ـ ئۇلۇغ ئالەم ۋە ئادەمنىڭ ئىنتىلىشى، كائىنات مۇۋازىنىتى ۋە ئىنسانىيەت كامالىتىنىڭ ئىركىكى. مەنپىي ـ مۇسبەت زەرەتلەر قوغلىشىپ ماتورنىڭ چۆرگىلىشى ـ مانا ئۇنىڭ تىمسالى!

مۇھەببەت ـ ئىنسان ئۈچۈن كائىنات نىزامىدۇر. ئۇ، ئىنسانىي ھايۋان بىلەنلا ئەمەس، بەلكى ئىنسان بىلەن؛ ئات بىلەنلا ئەمەس، بەلكى ئات مىنگۈچى بىلەن؛ ئات يېمى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى مەنىۋى ئوزۇق بىلەن؛ ئۆلۈم ھىجرانى بىلەنلا ئەمەس، بەلكى ئەبەدىيلىك ۋىسالى بىلەن قوشۇش يوروشىدىن ئىبارەت.

ئىنسان ئۆزىنىڭ «ئادەم» لىكى بىلەن «ھەۋۋا» نى سۆيۈشكە ھەقلىق. بۇنداق مۇھەببەتتە، ئەگەر ئۇ ھەقىقەتەن مۇقەددەس روھىيەت قوشۇلمىسى كامالىدا سادىر بولسا، ئىنساننىڭ تەگرىلىك تۈيغۇلىرى چېچەكلىگەن بولىدۇ. ئۇنى بىگانە ۋە جىنايى كۆز بىلەن كۆرمەك مەنسۇقتۇر.

ئىنسان ئۆزىنىڭ ئىنسانلىق قەدىر-قىممىتى، زېھنىي ئىقتىدارى ۋە پازىللىق ئوتتۇقلىرىنى سۆيۈشى لازىم. بۇ، ئىنساننىڭ ئىنسانلىق ئىقرارى، شۈكرانىسى ۋە قەسىدىسىدۇر.

ئىنساننىڭ تەبىئەت ۋە ئۇنىڭ ھەممە مۆجىزىلىرىنى سۆيۈشى دەركار. تەبىئەت ۋە مۆجىزات كائىناتنىڭ تېنى، ئىنساننىڭ بۆشۈكى ۋە دەرسخانىسى. ۋەھدەتى ئالەم، مۇھەببەتى ئالەم يەنە ۋەھدەت! ئۇ، ئۆزلۈكنى تېپىش يولىدىكى باش كارۋان.

مۇھەببەتسىز ھەقىقىي ئۆزلۈكنى ، ئۆزلۈكسىز ھەقىقىي مۇھەببەتنى مەن قىياس قىلالمايمەن. ئۆزلۈك شوتىسى ياكى ئۆزلۈك دۇلدۇلىسىز ئىنسان ئۆزىنىڭ ئىلاھەتەك قىممىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ، كامالەت مېھراجىغا كۆتۈرۈلەلمەيدۇ؛ سەرمايىدار تۈلكە، ھۆسندار تىيىن، ھوقۇقدار شىر، تەدبىركار يالتىراق يىلانلىق پەللىسىدىن چەتنىيەلمەيدۇ. ئۇ، «نۆل» بىلەن يوقلۇق (ئەدەم، سونياتا) دىن كېلىپ، يەنە يوقلۇققا «نۆل» بىلەن قايتىدىغان سۆزمەن، خۇشپىچىم ھايۋان (ئېرك فروممىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا: «ھايۋانات باغچىسىدىكى مايمۇن») بولۇپ قالىدۇ، خالاس.

مۇھەببەت «ئات» دىمۇ، «ئات مىنگۈچى» دىمۇ بولىدۇ. مۇھەببەتتە ئىككى شەرت شۇكى، سەن ئۆزلۈك ماقامىدىكى كامىل-پازىل قەلبنى ئىزدە، ئۆزۈڭمۇ كامىل-پازىل قەلب ئىگىسى بول. بۇ، ئاتقا مىنگەن ۋە ئۆز ماھىيەتلىرىنى توغ قىلغان مەلىكە بىلەن شاھزادە بولۇپ، ئات مىنگۈچى ئىشق بابىدىمۇ ئات رىسقىنى يېمەسلىكى لازىم. مۇھەببەتنى ئات ئويۇنى قىلىپ قويۇش نومۇس! ئەتراپقا نەزەر سال: مۇھەببەت سۈرىتىنى كۆتۈرۈپ، سۆيگۈنامىنى سېتىپ يۈرگەن ۋە مەڭگۈ كامىل قەلب ئەنجۈمەنىدە ئىشقتىن مۇشائىرە كۆرمىگەن «ئات» تېپىرلاشلىرىغا ! ئۇلارنىڭ سۈرىتىدە رەڭدار لاي، قەلبىدە ئەرزىمەس تاش بارلىقىنى ئۆزلىرىمۇ يوشۇرالمايدۇ. ئالداش بىلەن يەڭگىلتەكلىكتىن قوشۇلغان ئىككى ئىللەتنى يەنىلا بىر مەھەل ئۇستىگە گۈل تاشلانغان ھايۋانىي خىرىس ، قوپاللىق بىلەن چېكى كۆرۈنمەس دىلئازارلىق تىزگىنلەپ تۇرىدۇ. بۇنداق نادانلىق ھاكىملىق قىلغان «مۇھەببەت» سەن ئۈچۈن نىكاھ پەردىسى ئاستىدىكى پاھىشىخانىغا ياكى ئېيىق غارى قەرىگە قامالغانلىقتىن ئۆزگە نېمە بولاتتى؟!

مۇھەببەت ئايال ئۇستىدە ئىككى ھەسسە مۇھەببەتتۇر. ئۇ، مەھبۇب سۆيگۈسىدىن باشقا يەنە ئىنسانىي مۇھەببەتتۇر ھەم. بۇ مۇھەببەتنىڭ مېھراج كۆرسىدا مەنپىي ئىلاھە ـ ئايالىق كامالىتى تۇرىدۇ. ئۇ، قەدەم ئىپتىداسىدا ئوماققىنە قىزچاق، مەنزىل ئىنتىھاسىدا مېھرىبان موما قىياپىتىدە چاقنايدۇ. ئۇنىڭ بەختى سەن تۇرغان كامالەت تەختىگە، ئۇنىڭ ئازادلىقى قەلبىڭدە لەپىلدىگەن ئىزگۈلۈك بايرىقىغا باغلىق. بۇنى ئۇنىڭ ساڭا نىسبىتى تەرىقىسىدىمۇ شۇنداق دېيىش مۇمكىن.

ئىنسان تۇغۇلىدۇ، ئەمما سەن بىر چەۋەنداز شەكلىڭ بىلەن قايتا تەكرارلانمايسەن. جەننەت گۈللىرى بىلەن دوزاق يالقۇنلىرىنىڭ پەرقىنى كۆز قارىچۇقىڭدىن ئېلىپ كەتكەن شېرىن سۆيگۈ غاپىللىقىدا تۈلكە، تىيىن، شىر، يىلاننىڭ دەققىلىق ياكى ئومۇرلۇك مەھبۇبى بولۇپ قالدىڭمۇ، بولدى، بەس! سەن ئۆزلۈك ئەينىكىدە نەزەر سالساڭ، دوزاقتا ئۆرتەنگۈچىسەن! ئېسىڭدىن چىقمىسۇنكى، ھەقىقىي

Www.Menzil.Biz

قەلب جەننىتىنىڭ شىېرىن كەۋسىرىگە تەشنا ئىكەنسەن، ئۇنى جەننەت ماقامىلىق قەلبتىن ئىزدە، كەۋسەر قاچىلانغان ئىدىشنىڭ شەكلى-پەكلى بىلەن كارىڭ نېمە؟! چۈنكى ئۇيغانغانلار تولىمۇ ئاز ۋە ئۇلار خېلى يول يۈرگەن! بىلگىنكى، ئىنسانىنىڭ يېتىلىش يولىنى سىزىپ بەرگەن دانىشمەنىنىڭ نۇرانە سىماسىنى ئۇنىڭ سىنگەن ئىبتىدىن ئىزدىمە! ئۇنى سەن ئىزدە، ئۇ، ئات مىنگۈچىلەر بىلەن ئاتنى قانداق مىنىشنى ئۆگەتكۈچىلەر قاتارىدا! ئۇلاردا ئاددىي تۇپراقتىن مۇقەددەس تەڭرىگىچە بولغان پۈتكۈل بارلىق مۇجەسسەملەنگەن.

گۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان كور گاداي

ئىنسان يىغلاپ تۇغۇلۇپ، جاپا بىلەن ياشاپ، ھەسرەت بىلەن ئۆلىدۇ! ئىنسانىنىڭ سىرلىرى، مۇئەممالىرى ئۇنىڭ مۇناجات ئىلاھىيە قۇيىسىدا ئەمەس، بەلكى ئۆزلۈك بەشەرىيەت ئوقياسىدا!

ۋەھدەتتىن تاشقىرى ھېچنەرسە يوق. بىر بولمىغاندا تۆمەن بولمىغان بولاتتى. بارلىق بولمىغان بولسا يوقلۇق ھەققىدە ئېغىز ئاچقىلى بولمايدۇ. دېمەك، يوقلۇق — بارلىقنىڭ كۆز ئالدىدا يوقلۇقى، ھىجران — ۋىسالنىڭ شۇ دەقىقىدە يوقلۇقى، ئاچلىق — توقلۇقنىڭ شۇ چاغدا يوقلۇقى، خەستەلىك — سالامەتلىكنىڭ تەندە يوقلۇقىدۇر.

ئىنسان گۆھەرسىزلىكتىن گاداي ئەمەس! چارىسىزلىكتىن بىچارە ئەمەس! قۇدرەتسىزلىكتىن ئاجىز ئەمەس! ئۇ، قۇل، ئەمما بۇنىڭ ۋەجى دۇنيادا ئەركىنلىك مەۋجۇد بولمىغانلىقىدىن ئەمەسقۇ، ئاخىر!!

ئىنسان ھاۋا گۈلدۈرلىگەندە ئولىشىپ-توۋلىشىپ مۇناجات ئوقۇشتى. ئۇ ئەمدى كۆكتە پەرۋاز قىلىشنىڭ مۇمكىنلىكىنى بىلدى.

ئىنسان يۇقما كېسەللىككە زار يىغلاپ قۇربانلىق قىلىشتى. ئۇ ئەمدى ئۆزىنى داۋالاشنىڭ ئىمكانلىرىنى كۆردى. ئالاھەزەل مۇمكىنلىكنىڭ مۇقەررەرلىك بىلەن بولغان ئالاقىلىرى ئۇنىڭغا پىچىرلىماقتا.

بۇ ئۇلۇغ ئۆزلۈكنىڭ پىشايۇنىدا سادىر بولىۋاتقان ھادىس تېخى ئىنساننى ئۆزلۈك سارىيىغا ئېلىپ كىرگىنى يوق.

چۈشەن، ھەممە تەقەززالىرىڭ تەقەززا قىلغۇچى خاسىيەتلىرى بىلەن تەقەززا بولغۇچىنىڭ يېنىدا.

ئىلەكلىرىڭنىڭ نىجادىيىتى سەن روكۇ قىلغان مېھرابتا ئەمەس، سەجدە قىلىۋاتقان چەۋەنداز ئىلكىدە!

تىلەكلىرىڭنىڭ سەۋەبكارى ئاجىزلىقىڭدۇر. ئاجىزلىقىڭ دېڭىز سۈيىنى ئارقىغا ياندۇرالايدىغان ئۇلۇغ كۈچ-قۇدرىتىڭنىڭ تاغ ھالىتىدىن قۇم ھالىتىگە پارچىلانغانلىقىدىندۇر. ئۇنى پارچىلىغان سەن ئۆزۈڭ! سېنىڭ نەپسىڭ، تەمەخورلۇقۇڭ، ئۆزگىنى ئاني تېپىش نىيىتىڭ، ئاچكۆز ھەسەتىڭ، نادان ۋە تەرسالىقىڭ، ئۆزۈڭ ياساپ، ئۆزۈڭ ئىقتىدا قىلغان لاتا-پۇرۇچ قونچاقلىرىڭغا بولغان خۇپىيانە قۇللىقىڭ!

پارچىلاندىڭ، پارچە-پارچە «ئات» نەپسىڭنى ئەلا بىلىپ، بىر پۈتۈن قەلبى كامىل «ئات مىنگۈچى» ماھىيەتلىرىڭنى تىلىم-تىلىم قىلىۋەتتىڭ! ئۆزلۈك ئەينىكىڭنى سۇندۇرۇپ، ئىنساني بىردەكلىككە كىرپىدەك نەشتەر سانچىپ، «سەن ئۆل، مەن تىرىلەي» يولىغا چۈشتۈڭ. ئۆلىمالىرىڭ ئۆزۈن بويلۇق قاتىل ئىبلىس تەلەتىدە تەرلىمەكتە. ئۈمىد-ئارزۇلىرىڭ تالقان بولۇپ، قۇمدەك دەرغەزەپ غىچىرلىشىپ، جەڭ-جېدەل جەڭگاھىغا ئۇچۇشتى. نەيزە-ئاپتوماتلىرىڭ — ئۇنىڭ تەرسا چوقانلىرى! قارا، ئى ئالەمنىڭ نۇرانە گۈلتاجى — ئىنسان، ئىش-ئەمەلىڭگە قارا: يىرتقۇچلۇقتا گۆشخور ياۋايى ھايۋانمۇ سەندىن ئۆزىنى تۇتقان. ئۇ، توقلۇقتا مۇلايىم، سەن ئەسەبىيسەن. ئاخىرى ھەسرەت داشقازىنىنىڭ ئاستىغا تاشلانغان يانغىن خەشەكتىنمۇ قەدىرسىز كۆيۈۋاتقانلىقىڭنى كۆرۈپ نالە قىلىسەن. سەن ئىنسانلىقىڭنىڭ ئاسىيسى، كامالىتىڭنىڭ قاتىلى، تۇرمۇشنىڭ بۇلغانغان يىنەزەر ئەخلىتى! بۇ تەقدىرىڭنى ئۆزۈڭ تۈزدۈڭ، ئاتەشىن، ئەمما نەپسانىي ئىستەك بىلەن، تەنتەكلىكلىرىڭدە ئالقانات چىقىرىپ تۈزدۈڭ!

تەقدىرىڭدىن زارلانما! تەقدىرىڭ ئەزەللىك لەۋھەسىدە، يۇلتۇزلار سەيلىسىدە، پېشانەڭ سەھىپىسىدە ۋە ياكى تەڭرىنىڭ رەھمى-شەپقىتى، قەھر-غەزىپى ئۇچقۇنلىرىدا ئەمەس، ئۇ، مۇھەببەت-نەپرەتكە تولغان بۇ ئالەمدە! بىلكى، ئۇ سەن يوقاتقان، سەن ئىزدەپ يۈرگەن، سەن كۆتۈرۈپ يۈرگەن نەرسىدە — ئىنسانىي قىممىتىڭنىڭ قىسمەتلىرىدە، قەلب دەرىخىنىڭ مېۋىلىرىدە.

جاھان سېنى ئەقىل-ئىدراك گۈلى قىلىپ ئېچىلدۇرغىچە قانچە-قانچە يۇلتۇز ئۆمرى كەتتى. سەن جاھاننىڭ ئۆزىنى تېپىش يولىدىكى بىر پارچە ھېكمەت ئەينىكى بولمىقىڭ جائىز ئىدى. سەن بارلىقنىڭ گۈلشىنى، سىرلارنىڭ ئاچقۇچى نەسىبىسىدە ئالەمگە كەلدىڭ. ھەممە ئىقتىدارىڭنى پۈتۈن ۋۇجۇدىڭغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆز تىزگىنىڭنى ئۆز ئەركىڭگە بەرگەن.

ئەقىل ئىزدە! ئەقىلنى ئۆزلۈك كامالىغا باشلا! ئەقىل — كىتاب سەھىپىلىرىدە تاۋلانغان ئۆلمەس روھلار قاتارىدا، تەجرىبە جەريانلىرىدا پىچىرلىغان دۇنيا ئۇچۇرلىرىدا، تۇرمۇش تەكرارلىقىدا نىگارىنى كۆرسەتكەن ھېكمەت جۇلالىرىدا، تەپەككۇر بىلەن تەسەۋۋۇر قاناتلىرىدا. بىلگىنكى، ئۇ، يېنىڭدا، نادانلىقىڭنىڭ لاچىن كۆز قاپچۇقلىرىغا، غەزەپلىرىڭنىڭ يىلان نەشتەر تىلى ئاستىغا، تەرسالىقىڭنىڭ ئات تۇۋاقلىرى تېگىگە كۆمۈلگەن!

ھەممە نەرسىنى كۆمگەن ۋە ئۇنىڭ موھتاجلىقى سەھراسىدا ئېچىرقاپ-چاڭقاپ يۈرگەن ئىنساندا نەباياشادلىق-ئاۋاتلىق، نە گۈزەللىك-بەخت، نەسىۋىلىزاتسىيە — كامالەت بولسۇن! ئۇ، تارنەزەر ئۇيىقىدا، پۇچۇق يارماق تۇشۇكىدە چاشقان كۈتۈپ ياتقان مۈشۈك، مۇبالىغە قىلغاندىمۇ مولۇن، خالاس!

Www.Menzil.Biz

ئەي، گۆھەرگە دەسسەپ تۇرغان ۋە گۆھەرنى پەرق قىلالمىغان ئەما بىچارە تىلەمچى. سېنى گۆھەر زېمىنگە، گۆھەر سىزەر ئىقتىدارغا ئىگە قىلغان دۇنيا، سېنى ئىنسان، گۆھەرنى تاش، دەپ ئاتىسىغانىدى؟

ئەمدى مۇھىتىڭغا قارا: ۋەھىمە بىلەن بىخوتلۇق، تەمەخورلۇق بىلەن بېسىمخورلۇق، قۇللۇق سۈكۈتى بىلەن قۇلدارلىق كىبىرى ھاۋاسى، ئاچكۆزلۈك بىلەن ئىسراپخورلۇق - قىسقىسى، كامالەت مىزانىدىن چەتنىگەن غەلىتە روھىيەت، مانا سېنىڭ ئۆمۈر مۇھىتىڭ! بۇ مۇھىتتىكى سەن قاتىل بىلەن ئۆلگۈچى، ئوغرى بىلەن بۇلاڭچى، ياللانغۇچى بىلەن زوراۋان، جىنايەتكار بىلەن راھىب! سېنى ئۆلگەن ياكى كىشىلىك دۇنياسىغا تېخى تۆرەلمىگەن دەۋالاي دېسەم، سېنىڭ تاشلىغان زەھەرلىك قالدۇقلىرىڭ ھايات چىمەنزارلىقىنى بۇلغىۋەتتى! غەلىتىلىكى شۇكى، بۇ تاشلاندۇقلار ئاداشتۇرغۇچى ساختا كرىستالدەك، قەلبى ئاجىز كۆزلەرگە جىلۋە قىلىپ، ئۇنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىدۇ!

كۆزۈڭنى ئاچ! ئۆز مۇھىتىڭنى ۋە ئۆز قۇدرىتىڭنى بايقا!

«ئەقىل»ۋە «كۆڭۈل»

بىرلىك - ۋەھدەت قارىشى شەرقتە لاۋزى تەلىماتىدا، غەربتە ئەفلاتون مىراسلىرىدا تىلغا ئېلىنغان. لاۋزى: بىردىن تۈمەن تۇغۇلار، دېسە؛ ئەفلاتون بىرلىكنى ئالەم نېگىزى ۋە مەنبەسى، دەپ قارىدى.

ئەفلاتون قاراشلىرى شەرق-غەرب قەدىمكى مەدەنىيەت قاتلىمىدا غايەت زور جاۋاھىر ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە قارا يوپۇق يېپىپ قويۇپ، «خالاس - تامام» دېگىلى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. ئەفلاتون ئۆزىدىن ئىلگىرىكى زاماندا يەتمەك مۇشكۇل بولغان ئېگىزلىك ۋە ئۆز دەۋرىنىڭ ئەفلاتونى ئىدى. ئۇنىڭ تەلىماتلىرى راۋاجلاندۇرۇلغۇنچە بۇرمىلاندى. ئۇنىڭ روھىنىڭ مېغىزى تېخى پىكرەن دۇنيادىن ئايرىلغىنى يوق. ئۇ، ئالەمنى بىرلىك، روھ، قەلب، ماددا، فىزىك ھادىسىلەردىن ئىبارەت بەش قاتلامغا ئاجراتتى. بىرلىك ھەممىنىڭ ماھىيىتى بولۇپ، روھ ئەقىلنى، قەلب كۆڭۈل، ئىلاھىي - تىرەن مەنىۋىلىكنى، ماددا نەرسىلەر بىلەن بەدەننى، فىزىك ھادىسىلەر ماددىي دۇنيانىڭ ھادىسىلىرىنى كۆرسىتەتتى. ئۇ، «تەڭرى» ئىبارىسىنى ئىشلەتمىگەن. بىرىنچى سەۋەب بىلەن ئەقىلدىنمۇ مۇھىمراق ئىلاھىي مەنىدارلىققا ئىگە كۆڭۈل (قەلب) تەڭرىلىك خاسىيەتلىرىگە قالدۇرۇلغان بولۇشى مۇمكىن. جالالىددىن رۇمىي كۆڭۈلنى ئەقىلدىن ئۈستۈن قويغان. بىر قاتار تەسەۋۋۇپلار ئەقىل كۆزى ئويغاق زېھىندارلار بىلەن كۆڭۈل ئەينىكى روشەن ئارىفلارنى پەرقلەندۈرگەن. ئۇلار ئەقىل ئارقىلىق بىلىمنى، ھەقىقەتنى بىلىش بىلەن كۆڭۈل ئارقىلىق سىرلارنى چۈشىنىشنى ئايرىغان. نەتىجىدە ئەقىل پەنى بىلەن بىللە يەنە كۆڭۈل پەنى تىكلەشنى تەشەببۇس قىلغان.

مانا، ئەفلاتوندىن بېرى ئىككى يېرىم مىڭ يىل ئۆتۈپ كەتتى. گۇمانىزم - راتسىئونالىزم پېشىۋالىرى پەقەت ئەقىل بىلەن بىلىم - تۇغۇلۇپ بىلىمدان بولۇش ۋە ئەقىل بىلەن بىلىم، ئىقتىدار ۋە بايلىقنى كۆپەيتىش، ئەقىل ۋە بىلىم ئارقىلىق ئىزگۈ ئەخلاقنى ئۆستۈرۈش توغرىسىدىلا تەپەككۇر گۈلشەنلىرى تۈزۈشتى. ئەقىل - بەدەن لەشكىرى، پادىشاھ، رەھنىما، تەڭرى نېمەتلىرىنىڭ ئەلاسى، تەقدىر يۇلتۇزى، تەن غىلابىدىكى قىلىچ، بەدەن يىلقىسىنىڭ چوپانى دېگەن سۆزلەر بىلەن، بىلىم - ئەقىل ئۇتۇقلىرى، ھەقىقەت جاۋاھىرلىرى، قۇدرەت، ئۇلۇغلۇق قەسرىسى، ئەخلاق ماھىيىتى دېگەن ئىبارىلەر بىلەن تەرىپلەندى.

تارىخ بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە ئاقىللارنىڭ ھەممىسى دانا، بىلىملىكلەرنىڭ ھەممىسى ئارىف (ئويغانغۇچى) بولمايدىغانلىقىنى، ئەقىللىق ئالدامچى ۋە بىلىملىك مۇھىت بۇلغىغۇچىلارنىڭ كىشىلىك قاتارىدا دائىم پاجىئە كۆز ياشلىرى بىلەن ئەسەبىي غەزەپ ئۇچقۇنلىرى پەيدا قىلالايدىغانلىقىنى تەستىقلىدى. ئەخلاق ئەقلى ۋە ئەخلاق بىلىمى بىلەن ئورۇلغان ئوكۇللار ئۇلارنىڭ بۇزۇلغان قەلبىگە تەسىر كۆرسىتەلمىدى. ئۇنداقتا، ئىنساننىڭ تەڭرىلىك ماھىيىتى ياكى خاسىيەتلىرى ۋە ئۇنى ئىش يۈزىگە كەلتۈرگۈچى كامالىتىنى قايەردىن ئىزدەش لازىم؟ تەڭرىلىك سالاھىيىتىدىكى ئىنساننى شەيتان سىنىۋالغان ئىنسان ھالىتىگە سالغان نەرسە قايسى روھىيەت ئايۋانىدا پائالىيەت ئېلىپ بارىدۇ؟ روھ، ئەقىل، كۆڭۈل، پىكىر، ئېتىقاد، ئىشق دېگەن ئىبارىلەر بىرخىل مەنىدىكى چۈشەنچىلەرمۇ؟

فارابى ئەقىل، بىلىم، ئەخلاقنى پەزىلەتلىك تۇرمۇش ماقامىنىڭ شەرتى، بۇ ئۈچىنى گۈزەللىك - بەخت-سائادەت ئۇلى، دەپ قارىدى.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئەقىل، بىلىم، ئادالەتنى بەخت-سائادەتنىڭ ئۇلى، قانائەتنى ئۇنىڭ مۇھىم شەرتى، دەپ قارىدى. ئۇ يەنە زامان بۇزۇقچىلىقلىرىدىن شىكايەت قىلدى.

ئەقىل پەنگە ئاساس سالدى. ماتېماتىكا ۋە تەبىئەت، جەمئىيەت، پەلسەپە پەنلىرى ئەقىل يىپىگە مەرۋايىتتەك تىزىلدى. ئۇسسۇل، مۇزىكا، رەسساملىق، تىياتىر سەنئەتلىرى تېخى ئەقىل يىپى مەرۋايىت تىزىقلىرى تىزىشتىن ئىلگىرىلا مەيدانغا چىققانىغۇ! ئۇنىڭغا ئەقىلغە قارىغاندا، كۆڭۈل-قەلب تۇزۇلمىلىرى ئىلھام بۇلىقى بولغان ئەمەسمۇ؟!

ئەقىل مەنتىقە قورالى بىلەن نەرسىلەرنى پارچىلاپ، تاشقى دۇنيا ھەقىقەتلىرىنى ئېچىش يولىدا مەنپەئەتدارلىق قىرغاقلىرىغا، مەئىشەت ۋە ئالتۇن راۋاقلىرىغا ئۆز قىزىقىشلىرىنى يىلدۇرسە، كۆڭۈل مۇجەسسەملىك يولىنى تۇتۇپ، ئۆزلۈك ھەقىقەتلىرىنى تېپىش يولىدا مەنپەئەتكە ئەمەس، يۈكسەكلىك ۋە گۈزەللىك گۈلشەنلىرىگە، ۋاپا ۋە ئەھدى مۇشكۈللۈكلىرىگە ۋە تۇپراقتىن ئىبارەت ئۇلۇغ ئېسىلزاتقا ئۆز ئىشقىنى تەلپۈندۈرىدۇ! ھايات ئالتۇنخۇمارلىقنىڭ ئىبلىستەك پەسكەشلىكىنى،

Www.Menzil.Biz

تۇپراقتا ئۈلۈغ نەزەر بىلەن قارىغۇچىلارنىڭ ئالىيجانابلاشقانلىقىنى كۆرسىتىپ كەلمەكتە. ئەمگەكتىن قاچىدىغانلىق، دىمەك قەلبىڭ ئاقۋەت ئالتۇن غىمىدە خەشەك ئامبىرىغا ئايلانماي قالمايدۇ.

ئەقىل ئۈزلۈك، ۋەھدەتنى ئەمەس، سىپىنىڭ تۈزراتتىن تەشكىل تاپقان بەدىنىڭنىڭ غىمىدە، ئۇنىڭ يەككە، ھادىس ھەقىقەتلىرىنى ئىزدەيدۇ. يەككە يول ـ ئەقىل خىتابىدۇر. كۆڭۈل ئۈزلۈك ۋە بىرلىكنى، ئىنسان ماھىيەتلىرىنى ئىزدەپ، پۈتۈنلۈكنى پۈتۈنلۈك بىلەن كۆزىتىدۇ. ۋەھدەت كۆڭۈل شوئارىدۇر.

ئەقىل قائىدىلەرگە رەھنىما بولسا، كۆڭۈل سىرلارغا يولچىدۇر. ئەقىل بىلىم، كىتاب سەھىپىلىرى بىلەن سىپىنىڭ نەزەر دائىرەڭنى توسسا، سېنى ئۈلۈك قائىدىلەر بىلەن غاپىل ۋە مەغرۇر قىلسا، كۆڭۈل سېنى دائىما كۆزەتكۈچى، پىكىر قىلغۇچى، ئۆز بىلىملىرىگە گۇمانلانغۇچى ئويغاق ۋە كەمتەر قىلىدۇ. بىلگىنكى، بىلىم خەزىنىلىرىدىن باشقا يەنە تىلسىم غارلىرى مەۋجۇد.

ئەقىل كەسكىنلىكنى، مەنتىقىي مۇنازىرىلەرنى تەلەپ قىلسا، كۆڭۈل رايىشلىقنى ۋە سۈكۈناتتا كۆزەتمەكنى خالايدۇ.

ئەقىل مەنپەئەت ھاۋاسىدا بىۋاپالىقنى لازىم تاپسا، كۆڭۈل ئەقىدە مۇرۇۋۋەتىدە ۋاپانى يار قىلىدۇ.

ئەقىل چوت سوقۇدۇ، كۆڭۈل پىداكارلىق كۆرسىتىدۇ. ئەقىلنى ھىساب كىتاب بىلەن بىر مەنزىلدىن ئىككىنچى مەنزىلگە يۆتكەش مۇمكىن. دۇكاندار كارۋانچىغا ئۆزگىرىشى مۇمكىن. ئەمما كۆڭۈلنى يۆتكىمەك مۇشكۇل. ناپاك كۆڭۈلنى تازىلاش ھاجەتخاننى ئىبرىغداشتىن مۇشكۇل.

فروئىد پسىخولوگىيىدە دانادىن ساراڭغىچە، ئويغاقلىقتىن چۈشەشكىچە كۆزىتىپ، روھىيەتنى بىرقانچە ئۇستىلەپ تىزىلغان قاتلاملارغا ئاجراتتى. ئۇ، ئاڭ، ئالدىنقى ئاڭ ۋە پوتېنسىئال ئاڭ ئۈستىدە توختالغاندا، ئاڭدىن تۆۋەنكى روھىي ھادىسىلەرنى جىنسىي ۋە فىزىئولوگىيىلىك خاھىش (ئىنستىنكت) قوزغاتقۇچىلاردىن غىدىقلىنىدىغان پىسخىك كاتېگورىيە، دەپ قارىدى. ئاڭ كاتېگورىيە-سى فروئىدتا ئەقىلمۇ، كۆڭۈلمۇ، پىكىرمۇ، نۇتۇقمۇ، نېمىلىكى نامەلۇم پېتىچە قالدى.

كۆڭۈل بىر مەۋجۇد «بوشلۇق» سۈپىتىدە نەپسانىيەتچىلەرنىڭ شەيتان دەرگاھىغا، ئىلاھىيەتچىلەرنىڭ دىنىي روھىيەت دەرگاھىغا ئايلىنىپ، تېخى ئۈزلۈك بىلىملىرىنىڭ «بەيتۇل ھۆكۈما»سى بولۇپ قەد كۆتۈرمىدى.

ئەقىل ۋە كۆڭۈل! نېمىدېگەن زىچ مۇناسىۋەتلىك ۋە جىددىي پەرقلىق ئىككى گۈلشەن!

ئەقلى قارا! نادان ۋە بىلىمسىزگە قارىتىلغان؛ كۆڭلى قارا! ئەقلى ۋە بىلىمى بولغان ۋىجدانسىزغا قارىتىلغان.

زامان بارغانسېرى ئالتۇنغا سېتىلىش بەدىلىگە چىرىكلىشىدۇ. ئۇ قانداق گۈزەل نامدا ئاتالمىسۇن، ئالتۇن تاش بىلەن كۆڭۈل ئەينىكىنى چېقىشقا قارىتىلغانىكەن، ئۇ بۇلغىنىدۇ. شەيتان ھامىلدار!

ئەمما، ئۈمىدسىزلەنمە! ھەرگىز ئۈمىدسىزلەن-مە! بارلىق چىرىشلار، قۇرتلاشلار ئاخىرى ئىسپىرت ھاسىل قىلىدۇ! بىرمەزگىل ئالتۇن ئىلاھە بولغاندىن كېيىن، يەنە «ئۆزۈڭنى تۇت، ئەدەبكە قايت، ئادەمىي بول» دېگەن ئۇلۇغ ئىبارە ھايات لەۋھەسىگە يېزىلىپ، «مەنپەئەت ئالدىدا بۇرچنى ئويلاش» تۇرمۇش مىزانىغا ئايلىنىدۇ! بىۋاپالىق ئىچىدىن ۋاپا يېتىلىدۇ!

ئاقىل! ئارىف بول!

يول

يول!

ئامېرىكىلىق يازغۇچى پاللون «مۇرۇۋۋەت» ناملىق كىتابىدا يول توغرىسىدا مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ: بىر يىكىنمە ماكان بولۇپ، ھېچكىم سىرتقا چىقماس ھەم سىرتتىن كىرمەس ئىكەن. كىمىكى بۇ نىزامنى بۇزسا، قەتىل قىلىنار ئىكەن. ئۇلار ئۆزىنىڭ يېپىق مۇھىتىنى مۇتلەق غايىۋى ماكان دېيىشكە كۆنگەنىكەن. كۈنلەردىن بىرىدە بىر بەختسىز بۇ ماكاندىن ئايرىلىپ جاھان كۆرۈپ، ئۆز خەلقىنىڭ ئۆز-ئۆزىنى ئەپسانىۋى ئادەت بىلەن ئالداپ يۈرگەنلىكىنى، ئۆز ماكانىنىڭ قاراڭغۇ ۋە بەختسىز مۇھىتتا تۇرغانلىقىنى ئۆز خەلقىغە يەتكۈزگىلى قايتىپتۇ. ئۇ، ئۆز تەسىراتلىرىنى ئېغىزدىن چىقىرىشىغىلا تۇرۇپ ئۆلتۈرۈلۈپتۇ. ۋاقىت ئۆتۈپ بۇ يېپىق ماكاندا ئېغىر يەر تەۋرەش، تاغ گۈمۈرۈلۈشلەر بولۇپ، ھەممە كىشى ھەممە تەرەپكە پىتراپ كېتىپتۇ. ئۇلار دۇنيانى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ جاھىل ـبىكىنمە ھاياتىغا نەپرەتلىنىشكە باشلاپتۇ. ئۇلار ئۆز يۇرتىنى سېغىنىپ بىر-بىرلەپ ئاتا قەدەم دىيارىغا قايتىپتۇ ۋە بۇ ماكاندىن تۇنجى بولۇپ سىرتقا چىققان قېرىندىشىنى ئەۋلىيا بىلىپ، ئۇنىڭغا خاتىرە سۈپىسى سېلىشماقچى بولۇشۇپتۇ. نەتىجىدە جەسەتگاھى ئېنىق بەلگىلەنمىگەن ئۇ كىشىگە سېلىنغان خاتىرە سۈپىلىرى بىر-بىرىگە ئۇلىنىپ، بۇ ماكاندىن دۇنيانىڭ باشقا جايلىرىغا سوزۇلغان تاشيولغا ئايلىنىپتۇ.

يول-ماكان، يول يۈرمەك زامان سۈپەتلىك جەريان! يول ـ ئوربىتا بويلىغان يۇلتۇزلار ئۇچۇنمۇ، تۇرمۇش سەپىرى ۋە ئۆمۈر كارۋىنى ئۇچۇنمۇ مەۋجۇد نەرسە.

يول ـ چەكسىز يايلاقتا، بىر-بىرىگە تۇتاشقان بوستان دىياردا، دېڭىز-ئوكيان ساھىلىدا، كائىناتقا ئۇچۇش مەيدانىدا، تەپەككۇر جەريانلىرىدا، تەسەۋۋۇر قاناتلىرىدا، تارىخ داۋانلىرىدا داۋام قىلىدۇ.

يول ـ ماكان! ماكانلار زەنجىرى، ماكانلار سىكىلى، ماكانلارنىڭ زامان جەريانىدىكى ئاقما-راۋان ھالىتى. مەن ھەممە يېرى بىردەك ماكاننى كۆرمىدىم.

يول ـ زامان! زامانلار ھالقىسى، زامانلار ئېقىمى، زامانلارنىڭ ماكان بوشلۇقىدىكى مېلودىك ئىلگىرىلىشى. مەن ھەمىشە بىرخىل، بىر سىزىقتا، ئىزچىل كەتكەن تۇتاش زاماننى تەسەۋۋۇر

Www.Menzil.Biz

قىلالمىدىم.

يول ـ تارىخ! تارىخ ـ كەسمە زامانلار تارىخى! كىم تارىخنى ئەبەدىي بىرخىل تۈز سىزىق، دەپ پەرەز قىلسا ئۇ سەبىي ياكى خاموش، ھىيلىگەر ياكى ئالدامچى. تارىخ ـ زامان، ماكان، ئىنساننىڭ يولىدۇر. تارىخ يول سۈپىتىدە ھەممىنى ئارقىغا تاشلىمايدۇ! تارىخ، قىسمەن ئۆلىدۇ، ئارقىغا تاشلىنىدۇ، ھېكايە ـ رىۋايەتلەرگە ئايلىنىدۇ، مۇزېيغا كىرىدۇ. بۇ ئۇنىڭ ھادىسىلىرى، ۋەقەلىك تىياتىر كۆرۈنۈشلىرى! تارىخ، قىسمەن ئۆلمەيدۇ. ئۇ، رېئاللىقتا ۋە كەلگۈسىگە ئۇل، تەركىب، ئەينەك، روھ، رەھنىما بولىدۇ. ئۇ، پروگراممىلارغا جان بېغىشلايدۇ. بۇ ئۇنىڭ ئۆلمەس ماھىيىتى، مەنىۋى قۇدرىتى! تارىخنىڭ كامالەتكە يۈزلىنىش ماھىيىتى مەڭگۈلۈك گېنېئولوگىيىلىك قىممەتكە ئىگە. ئۇ بىر قېتىملىق ئەمەس، دائىمىي پەيدا بولۇش يولى بىلەن ئۆز قاتلاملىرىنى ھاسىل قىلىدۇ.

تارىختا ئۆلمەسلەر ـ ئات سالاھىيىتى بىلەن ئۆلگەن، تارى سالاھىيىتى بىلەن ئۈزۈلگەن ئات مىنگۈچى ۋە ناۋا سازەندىلىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ روھىيىتى تارىخقا، داۋاملىششقا موھتاج! پۈتۈنلەي ئۆلگۈچىلەر ياكى ئالتۇن ياكى يەم-خەشەككە ئەبەدىي كۆمۈلگۈچىلەردۇر. ئۇلار ماددىي پاراغەتتە ئۆز بەخت-سائادەتلىرىنىڭ قاراڭغۇ لەھەتگاھىغا ئەبەدىلئەبەد غەرق بولىدۇ. ئۇلارنىڭ يالتىراق، كامىران ھاياتى گويا چەكسىز ۋاقىت دەرياسىدا يالتىراق قوڭغۇزچە بىر دەقىقىلىق جىلۋە.

يول يەنە قالىدۇ! ئۇ، مۇنازىرىلەر ۋە سۈكۈناتلار ئىچىدە، جەڭ-جېدەل ۋە سۈلھىلەر ئارىسىدا، ۋىسال ۋە ھىجرانلار ئوتتۇرىسىدا، پىكىر توزاقلىرى ۋە ئىختىرا زالىپلىرى قۇچىقىدا، ئۈمىد ۋە ئۈمىدسىزلىك، ئەقىدە ۋە ساتقىنلىق، مۇھەببەت ۋە نەپرەت كۆكسىدە يەنە داۋاملىشىدۇ! ئۇنى ئاخىرلىتىش مۇمكىن ئەمەس. ھەقىقەت يول بويلاپ ئېچىلىدۇ، تەپەككۇر يول بويلاپ چېچىلىدۇ، تارىخمۇ يول تالالىرىدىن خۇددى گۈللۈك رەختلەردەك توقۇلىدۇ.

يول، ھەر خىل! جەھەننەمگە ئېلىپ بارىدىغان يول بىلەن جەننەتكە ئېلىپ بارىدىغان يولنىڭ باشلانغان يېرىدە ئانچە پەرق يوق! گەپ، قەلبىڭنىڭ كۆزى ۋە ئىرادەڭنىڭ تاللاش ئىقتىدارىدا!

ئەي، كارۋان! خەيرىيەتلىك بول! ئىنساب ئۇنىڭ چۇلۋۇرى. . .

«تەڭرى»، «ئەلچى»، «قەھرىمان» ۋە «ھاكىم» توغرىلىق سۆز

تەڭرى ـ تەبىئەت قۇدرىتى ۋە تەبىئەت تەرتىپى مەنىسىدە؛ بۇ قۇدرەت ۋە بۇ تەرتىپنىڭ روھىي مۇئەككىلى، بىرىنچى سەۋەبى مەنىسىدە؛ ئادەم قىياپەتلىك ئالەم پادىشاھىسى مەنىسىدە؛ ئىنساننىڭ ئەقىل ۋە كۆڭلىدە گەۋدىلەنگەن ۋەھدەت مەنىسىدە؛ ئىنساننىڭ كامالەتلىك ماھىيىتى ۋە ماقامى مەنىسىدە ئىستېمال قىلىنىپ كەلدى. ئىلاھىيلىق ئېغىمۇ كەڭ مەنىدە، بىرىنچى دەرىجىلىك مۇتەۋەر يۈكسەك خاسىيەتلەر مەنىسىدە؛ ئىنساننىڭ پاك كۆڭلى مەنىسىدىمۇ قوللىنىلىدۇ.

تەڭرى ـ خاسىيەت، ئىقتىدار، ماھىيەت ۋە سۈپەتلەرنىڭ ئەڭ ئىزگۈسى ۋە ئەڭ گۈزىلى؛ ئىنساني قەلبىنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ، ئەقىدە ۋە ئۈمىد چىرىغىنى يورۇتىدىغان ئەڭ نۇرپۇزلۇق ئىبارە ۋە روھىيەت.

ئۇنى ئىنكار قىلغۇچىلار، مۇھىمى ئۇنىڭ تەبىئەت ۋە ئىنسانىيەتتىن خالىي ئالەم پادىشاھىسى مەنىسىدىكى تەسۋىرلىنىشىنى ئىنكار قىلسا كېرەك. ئىنساننىڭ پاك قەلبىنىڭ ئىلاھىي مۇقەددەسلىكى ۋە كامالەت ماقامىغا يەتكەن ئىنساننىڭ تەڭرىدەك يۈكسەكلىكى توغرىسىدىكى قاراشلارنى بىردىنلا ئىنكارىيەت مۇز دەرياسىغا غەرق قىلىۋەتمەسلىك لازىم.

ئەبۇلقاسىم فىردەۋسىي:

ـ «زەنجىرنىڭ ئاخىرقى ھالقىسى ئىنسان،
ئۇ ـ ئاچقۇچ، قۇلۇپنى ئاچىدۇ ئاسان.»

ئۆمەر ھەييام:

ـ «ئالەمنىڭ تىلىگەن مېۋىسىدۇرمىز،
ئەقىل كۆز قارىچۇقى ئىنسان ئۆزىمىز.»

نىزامىي گەنجەۋىي:

ـ «ئاسمان ۋە زېمىندا بارلىقنىڭ بارى،
ئىنساننىڭ پىكرىدىن ئەمەس تاشقىرى.»

مەنسۇر ھەللاجى:

ـ «ئۇ بۇمۇ؟ ھە، ئۇ بۇدۇر! (خۇۋۋە ـ خۇۋۋە)»

زەلىلىي:

ـ «سەن ئۆزۈڭنى بۇگۈن تاماشا قىل،
ھەرنە ئاجايىپكى باردۇر ئادەمدە.
ئەقىل كامىل تەنگە جەۋھەندۇر،
نەتىلەرسەن سۇ قەترەئى نەمدە.
ئەرغىنۇننىڭ ساداسىدىن كۆيەۋۈم،
شۇئلە تاشلايەۋزىرئىلە بەمدە.
قايدا ئېيسا كەبىي ئۆل مەسھ،
كۆرگىن ئەسرارى ھەقنى مەريەمدە.»

مەشرەپ:

ـ «گەرچە مۇھتى ئەزمەم،
ئاتىم ئادەمدۇر ئادەم.
تۆرتىلە كەۋنۇ ماكان مەنەم،
مەن بۇ ماكانغا سىغمەدىم» دېگەنىدى.

ئاقىل ۋە ئارىفلىقنىڭ مىزانى: «توخۇ بىلەن توخۇمنىڭ قايسىسى بالدۇر» دېگەن مۇئەممانى يېشىشتە ئەمەس، بەلكى ئىنساننىڭ ئالەمنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ مۆجىزىسى، تۇرمۇشنىڭ ئەڭ ماھىيەتلىك مېلودىيىسى ئىكەنلىكىنى بىلىش بىلەن ئىنسان ۋۇجۇدىدا يوشۇرۇنۇپ ياتقان تەڭرىدەك پاك، ئالىيجاناب، مۇقەددەس، قۇۋۋەت بەخش، ئىزگۈ، قابىل، قادىر، مېھرىبان، مۇرۇۋۋەتجان سۈپەت ۋە ئىقتىدار مۇمكىنلىكلىرى تىلسىمىنى ئىنساننىڭ ئۆزىگە ئېچىپ كۆرسىتىش ۋە يېشىپ چۈشەندۈرۈشتۇر. ئويلاڭچۇ، تەنتەكلىك ۋە ئەسەبىيلىك، نادانلىق ۋە بىلەرمەنلىك تۈپەيلى، بۇ سۈپەت ۋە ئىقتىدار

Www.Menzil.Biz

سىمالىرىنى شەيتان ئىبلىس نامىغا توپلانغان ئىللەتلەر بىلەن بىللە قوشۇپ، «ئەپسانە» ۋە «ئەپيۈن» بەدكەردىسى ئاستىدا ئىنسانىيەتتىن ئادا-جۇدا قىلماقلىق، ماھىيەتتە بۇ شاراپەتلىك ماھىيەت، ئىقتىدار، سۈپەتلەر ئورنىغا نەپسانىيەتنى ۋە ئىبلىس مەجازىدا ئىپادىلەنگەن بارلىق قاباھەتلەرنى ئىنسانىيەت ئىچىگە ماكانلاشتۇرماق بولغانلىقتۇر. بۇ، قەلب (كۆڭۈل) خەزىنىسىدىكى ئۆزلۈك جاھاننامىسى ئورنىغا قاتىل خەنجىرى ۋە ئاچكۆزنىڭ قازنىقىنى تېگىشكەنلىك ئەمەسمۇ؟!

سوقرات ھەكىم: روھىيەت بىلەن قارشىلىشىش – ئىچكى دۇنيامىزنىڭ ئىلاھىيلىقىنى ئىنكار قىلغانلىق ۋە بۇ مۇقەددەس روھىيەتكە ئاسىيلىقتۇر، دېمىگەنمىدى؟!

ئىنسان ئۆز-ئۆزىدىن تولۇق غەلىبە قىلغان، ئۆز-ئۆزىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان ھەم تىزگىنلىگەن، ئۆز ماھىيەت ۋە سۈپەتلىرىنى گۇمانسىز چۈشەنگەندىن كېيىن، مەنسۇر ھەللاجىنىڭ «ئەنەلھەق» يەكۈنىنى ئالەم كېمىنى قىلىشى مۇمكىن.

بۇ مەنىدە، ئىنسان تەڭرىدىن ئەمەس، ئۆزىنىڭ غەيرىي تەڭرىلىكلىكىدىن ۋاز كېچىدۇ، خالاس!

مەشرەپ:

– «ھەقىقەت كوچىسىدا رەئنائى ئىنتىزارىڭمەن،
ئامانى ئەھلى غەپلەتلەرگە پەيغەمبەر بولاي دەيمەن.»
– «كاسەلەپ» كازراپ شەيخلەر بۇ ۋەتەندە بارئېسە،
كۇفر ئىلىگە مەشرەپنىڭ رەھنەما پەيدا بولۇر.»

زەللىي:

– «بۇ پىشەسەرھەددە ھەر تەرەپ يۈز شىرۇئەجدىھا،
خالايىقنىڭ كۆزىدە پەردە غەپلەت، نۇر ئايان بولماس.»
– «زەللىي ھېچ خەزىنە نەزەرگە كەلمەيدۇ،
جاۋاھىر يوقتېپتىمەن ئۈنى سوراغىم بار.»

مانا، بۇ يەردىكى «پەيغەمبەر»لىك – ئەلچىلىك بولۇپ، ئىنساننىڭ ئويغانغان قىممىتىنىڭ تارىخىي بۇرچىنى كۆرسىتىدۇ. ئىنساننىڭ ئىنساننى ئويغىتىشى – مانا بۇ «ۋەھيي» ۋە مەرىپەت!

ئەلچى – رەسۇل دىنىي ئىزاھلارغا كۆرە ئالەم پادىشاھىسى تەڭرىنىڭ ئاددىي ئاۋامغا ئۇلارنى دىنىي مەرىپەت بىلەن ئويغىتىش ئۈچۈن تاللىغان كىشىلەرگە قارىتىلغان بولۇپ، ئەلچىلىكنى تولىسى پەيغەمبەر – رەسۇللار ئۆزلىرى ئاۋامغا جاكارلاپ كەلگەن. ئۇلار مالائىكىلەرنىڭ ۋاستىسى، مىھراج ۋەسلى ياكى ئىلاھىي ۋەھيي ئارقىلىق رەسۇللۇق پائالىيىتىنى باشلىغانلىقىنى ئۆزلىرى قەيت قىلىشقان.

مىنىڭچە، ھەقىقىي رەسۇل ئىنساننىڭ ئىنسانىي ماھىيەتلىرىنى ئالدىن چۈشەنگەن ۋە مىللەت ئىچىدە ئۆزلۈك ئاقارتىشى ئېلىپ بارغان ھەقىقەت ۋەكىللىرى بولۇپ، ئۇلار تارىخنىڭ تەپەككۇر سۈمۈرغلىرى، خەلقنىڭ دانىشمەنلىرىدىن ئىبارەت.

قەھرىمان! ئۇلۇغ مەشئەلچى! توسقۇن بۆسكەن ۋە ئىنسان ھاياتىغا يېڭى سەۋىيە بەخش ئەتكەن زات ئومۇمەن قەھرىمان ھېسابلىنىدۇ.

ئەمما، قەھرىمانلار ئىككى خىلدۇر: ئۇنىڭ بىرى، ھېكايەتلىك قەھرىمان، يەنە بىرى، ھېكمەتدارلىق قەھرىمان! ھومېر ئەپسانىلىرىدىكى ئىلاھىي ياكى ئىنسانىي قەھرىمانلاردىن تاكى ھازىرغىچە بولغان تارىخىي قەھرىمان، تراگېدىك قەھرىمان، رېئال قەھرىمانلار ھېكايەتلىك قىسمەت پەيدا قىلغان قەھرىمانلاردۇر. ئۇلارنىڭ ھەرقايسىسى چىنلىق ياكى ياسالمىلىق، ئىجابىيلىق ياكى سەلبىيلىك جەھەتتە يەنە ئۆزگىچە.

ھېكمەتدار ماقامىدىكى قەھرىمانلار ئۇلۇغ مۇتەپەككۇرلار، بىلىش ياكى ئېتىقاد تارىخىدىكى ئۇلۇغۋار تارىخىي شەخسلەر بولۇپ، ئۇلار ئۆز-ئۆزى ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان ۋە ئىنسانىيەت ئارىسىدىكى مەنىۋى ئىللەتلەرگە قارشى كۈرەشلەردە ئەزىيەت چەككەن، دارغا ئېسىلغان (سوقرات، ئېيسا، مەنسۇر ھەللاجى، مەشرەپ)، سۈرگۈن قىلىنغان (ئەفلاتون، پەرىدىدىن ئەتتار، چېرنىشېۋسكىي)، قەست بىلەن قەتل قىلىنغان (فارابىي، شەمسىددىن تەبرىزىي، ئابدۇقادىر داموللا) ۋە ھاقارەتلەنگەنلەردىن ئىبارەت. ھېكايەتلىك قەھرىمانلاردىن ھاكىمىيەت سەلتەنىتى سۆرگەنلىرىمۇ، سۆرەلمىگەنلىرىمۇ، ئايىنىغان ۋە ئىنچىل تۇرغانلىرىمۇ نۇرغۇن. ھېكمەتدارلىق قىممىتى ياراتقان قەھرىمانلار ئەل غېمىدە ئۆزىنى ئاتەشكە ئاتقان ۋە ھاكىملىق سەلتەنىتى بىلەن كىبىر تۇزانلىرىنى ئۆزىگە يولاتمىغان روھىيەت ئەزىمەتلىرى ھېسابلىنىدۇ.

ھاكىم – سەلتەنەت ئىگىلىرىدۇر. ھاكىملار توغرىلىق ئوقۇلغان ھەمدۇسانالار بىلەن ئۆتكۈر مەسخىرىلەر بۇ تائىپىنىڭ شۈبھە تۇمانلىرى ئارىسىدىكى ھالىتىدىن بىر دېرەك. ئادىل پادىشاھ، پەيلاسوپ پادىشاھ، رەئىيەت (خەلق) پەرۋەر پادىشاھ بىلەن زالىم، جاھىل ۋە چىرىك پادىشاھ ھەققىدىكى نەسىرىي – شېئىرىي تەپسىلاتلار كۆپ قېتىم چاپىنالدى. ۋەھالەنكى، ھاكىم مەۋجۇدلۇقى زۆرۈرى بولغان مۇھىتتا، يەنىلا ھاكىم مەۋجۇدتۇر.

بىز پەقەت ئىككى نەرسىنى تەكىتلەيمىز:

سەلتەنەت ھۆكۈمرانلىق تەختى ۋە ھاكىملىق قورالى بولۇپ، ھاكىم قانداق پازىل بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئىنسان قەلبىدىن سىرت ۋە ئىنسان بېشىغا ھۆكۈمرانلىق ئۈچۈن تېڭىلغان تۆمۈر دوبۇلغىدۇر. ئۇ ئۆزىنى ئۆلچەم، ئۇل ۋە تۈۋرۈك دەپ بىلىدىغان، ئەركىن ئىرادە ۋە ئەركىن پىكىرگە ھېسداشلىق قىلمايدىغان، ئىلىم ئەھلىگە شۈبھە بىلەن قاراشتىن خالىي بولالمايدىغان، ئۆز ئىرادىسىنى تۇغ ۋە قانۇن قىلغان قايراق تاشتۇر.

سەلتەنەت مەنىسىدە، ئىنسانغا ھاكىملىق قىلىشقا يۈلىنىپ، ئىنساننىڭ ماھىيەتلىك كامالىتىنى ئىنسانغا بەخش ئېتىش شۈبھىلىكتۇر. ئۇ ھەقتە «سەلتەنەت تەختىدىن ھەقىقەت ئىزدەش، چۆلدە يوقالغان تۆگىنى پادىشاھلىق ئوردىسىدىن ئىزدىگەنگە ئوخشاش» دېگەن تەمسىل بار. بۇ، ھاكىملىققا خۇشتار كىشىلەرگە تەنبىھ. بىلگىنكى، ئىنساندىن ئۇلۇغ نەرسە يوق. ھاكىمغا يېقىنلاشقاندا، نېچۈندۇر كۆڭلۈڭ غۇۋالىشىدۇ، ھەتتا ھەقىقىي ئىنسانىي قەلبتىن يىراقلىشىپ، ئۇنىڭ بىرەر قوشۇمچىسى بولۇشقا يۈزلىنىسەن. سەندە ئۇنى «بۇزرۇكۋار»،

Www.Menzil.Biz

ئۆزۈڭنى «كىچىك پەداكار» دەيدىغان روھىيەت گەۋدىلىنىدۇ. ئېيتىش كېرەككى، ھەرقانچە ئادىل پادىشاھنىڭ كۆز-قۇلىقى بولۇشتىن كۆرە، ئازاد ئىنساننىڭ ھامىيسى، دوستى، مۇرەببىي بولغىنىنىڭ ئەلا. بۇ، بىرىنچى.

ئىككىنچى جەھەت شۇكى، سەلتەنەت ئەھلى مەۋجۇد ئىكەن، ئۇنى ئەقىل، ئەدىلگە دەۋەت قىل! ئۇلار بىلسۇنكى، ئادىل پادىشاھقا قوشۇن ئانچە ھاجەت ئەمەس! زالىم پادىشاھقا قوشۇن ئۇنچە كاپالەتمۇ ئەمەس! ھەقىقىي سەلتەنەت ئادەملەر قەلبىدە بەرقارار تاپقان سەلتەنەتتۇر. ئۇنىڭ ھاكىمى ھاكىملىق سۈرىتىدىكى ئىنسان، سەلتەنەت تەختىدىكى ئىنسان ھامىيسى بولمىقى لازىم. «قۇتاتقۇ» ـ ئىلاھىيەت قوللىغان سەلتەنەت بولۇپ، ئۆزۈمچى ھاكىملىق قىلغان سەلتەنەت مەلئۇن سەلتەنەت ۋە كۆلپەتلىك سەلتەنەتتۇر. سەلتەنەت ئىگىلىرىنى يېتەكلەش ھاكىمىيەتچىلىكتىكى گۇمانىستىك ئىدىيىنىڭ ئىزچىل بىر پرىنسىپى بولۇپ، ئۇ يەنە نىسبىيدۇر!

ھەئە، ئۇلۇغ «نىسبىيلىك نەزەرىيىسى ـ كىشىلىك تەلىماتى»! سەن تەڭرىلىك خاسىيەتلىرىڭ بىلەن تەڭرىلەردەك تەپەككۇر قىل. ھېچبولمىغاندا ئالدىڭغا ئالتۇن بېلىق ئۈزۈپ يۈرگەن بىر داس سۇنى قويۇپ، ئۇنىڭغا نەزەر سال. ئۆزۈڭمۇ ئۆزۈق تالىشىپ ئۈزۈپ يۈرگەن بېلىقلار قاتارىغا كىرىۋالماي، ئۇلارنى كۆزەت. ھەيرانلىقلىرىڭنى بىردىنلا ئىنسانىيەت تۈركۈملىرىگە يۆتكە. يېنىدىكى بېلىقنىڭ ئاغزىدىن نان تالقانلىرىنى يۇلۇۋالغان «غالىب» بېلىقتىن «غەلىبە» ۋە «غالىب» دەبدەبىلىرى بىلەن تەنتەنە قىلغان ئەسەبىيلىك چۇقانلىرىنى ئويلان! قەلبىڭدە ئويغانغان مۇنۇ جۈملىنى ئوقۇ: «غالىب» ۋە «غەلىبە» ئىبارىلىرى نادان ۋە ئەسەبىي قاراشلار ئاسارىتىدىن قۇتۇلدۇرۇلمىقى جائىز!

غالىب خۇددى قەھرىماندەك، خۇددى سەلتەنەت ساھىبىدەك ھېكايەتلىك غالىب مەنىسىدىكى غالىب، خالاس. ھېكمەت قەھرىمانىنىڭ غەلىبىسى «ۋەھدەت» (بىرلىك) ۋە «ئۆزلۈك» نىڭ، نۇر ۋە ئىزگۈلۈكنىڭ تارىخىي تەنتەنىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەيىننىڭ كۈلكىسى ئەمەس، ئاخىرۇمازدا بىلەن پرومېتىنىڭ قۇچاقلىشىشى!

ھەي ھېكايەت غالىبى، دەرھەقىقەت سەن ئۆز ھېكايىلىرىڭدا غەلىبە قىلدىڭ، بىلەمسەن، ئۇ يەنە سېنى يەڭدى. ھېكايەت غالىبلىرى مەۋجۇدلۇق سۈرىتىدىكى مەۋجۇدسىز زاتلاردۇر. شۇنىسىمۇ باركى، بەزىدە مەغلۇب ئۆز غالىبىدىن ئۇلۇغۋار بولۇشى مۇمكىن. غالىب ـ مەغلۇب شاھماتلىرى مىڭ قېتىم ئوينالسىمۇ، ئۇرۇقلار يەنە ئانا زېمىندىن ئىبارەت شاھمات ساندۇقىدا دوملاپ يېتىپتۇ! غەلىبە قىلغان نەرسە يەنىلا ئاڭ ۋە ھەقىقەت، خالاس! ئىنساننى بۇنداق غالىبلىق ئەپسانىسىگە قىزىقتۇرغۇچى مەيلەر ئاقىۋەت قەدەھ سوقۇشتۇرغۇچىلارنىڭ مەيلى ـ ئىختىيارى بىلەنمۇ، تارىخنىڭ ئۆتكەن ئىز ۋە ھېكايىلىرىنى كۆمۈپ ئىلگىرىلەش قائىدىسى بىلەنمۇ پۇچقا چىقىپ كېتىدۇ! غالىبلىق ئوردېنلىرى بىر مەھەل پۇرەكلىگەن قىزىلگۈلگە ئوخشاپ كۆزلەرنى چاقناتسىمۇ، ئۇ بەربىر تۆكۈلگەن خازاندەك ھەسرەتلىك تۇيغۇلاردا يەڭگىل ئۇچۇپ چىرىيدۇ. ئۇنىڭدىن قالىدىغان نەرسە ئۆتمۈشنىڭ كۈلكىلىك ئىبرىتى، خالاس.

قەھرىمان، ھاكىم، غالىب! بەلەند پەرۋازدا تۇرۇپ زېمىنغا قارا! ئۇ سېنى تەۋەللۇت قىلغانىدى، ئۇ يەنە سېنى ئۆز قوينىغا غەرق قىلىدۇ.

قەھرىمان، ھاكىم، غالىبلارغا نەزەر سال! ئۇلارنىڭ ئىچىدە قايسىلىرى ئۆز ئايىغى بىلەن، قايسىلىرى كىشىلەر يەلكىسىگە مىنگەنلىكى بىلەن، يەنە قايسىلىرى ياغاچ ئاياغلىرى بىلەن سەندىن ئېگىز؟ ئۇنى ئۆز پەزىلىتى، كىشىلەر يەلكىسى ۋە ياغاچ ئاياغلىرى بويىچە بىر-بىرىدىن پەرقلەندۈرگىن. شۇ چاغدا، ئىنساننىڭ بىر-بىرىگە چوقۇنۇش ۋە چوقۇندۇرۇش ھىيلىلىرىنىڭ قاچاندىن داۋام قىلىنىۋاتقانلىقىنى بىلىسەن.

بىلگىنكى، چوقۇنۇش بەدىلىگە ئەرك بەرگۈچى ئىلاھ ـ ئەركسىز ۋە ئەرك سۆيمەس ئىلاھتۇر!

ۋاقىت ساڭا ئالدانمايدۇ

ئىلاھىيەت ـ ئىنسان! ۋاقىت ـ ئىلاھىيەتنىڭ ئىلاھى! ھەل قىلىدىغان كۈچ ـ سېنىڭ ئىرادەڭ، سېنىڭ تۈزگەن رىجىلىرىڭ، سېنىڭ پۇختا ھىيلە ـ تەدبىر ياكى تۇزاق ـ ئالداملىرىڭ ئەمەس! سەن پىرئەۋنلىك سەلتەنىتىدە تۈمەن يارلىقلار چۈشۈر ۋە ياكى سەن تەقۋادار راھىبلىق ئېھرامىدا دائىمىي تىلاۋەت ـ تەسبىھ ئەھكامىنى ئادا قىل، بەربىر سەن ئەمەس، پەقەت ۋاقىت ھەل قىلىدۇ!

ۋاقىت ـ ئاددىيلا دەقىقىلەر دەرياسى ئەمەس، ئۇ ئاددىيلا گېئومېترىك سىزىق ئەمەس! ۋاقىت ـ ئۆتكۈ. ئۇ، ئۆز ھالىتى، ۋەزنى، ساپاسى، ماھىيىتى ۋە قۇدرىتىنى تىنىمسىز ئۆزگەرتىپ تۇرىدىغان ترىگونومېترىيىلىك ئۆركەش. ئۇ تامچە بولۇپ، ئارقىدىنلا بۇلاق بولۇپ، ئارقىدىنلا دەريا بولۇپ، ئارقىدىنلا دېڭىز-ئوكيان بولۇپ ھەسسىلەپ قىممەت يارىتىدىغان تىلسىم. ئۇ، يوللار روجەكلىرىنى، پىكىر ئۇچقۇنلىرىنى، سەنئەت نەفاسەتلىرىنى، بىلىش سىستېمىلىرى، ئىنسان ئەۋلادلىرىنى، مىللەت ساپاسىنى، ئىنسانىيەت ئىقتىدارىنى ھەر قېتىم ترىگونومېترىك يۈكسەلدۈرۈپ ئىلگىرىلەيدىغان مۆجىزىلىك ئېقىم.

ۋاقىت يول ئاچىدۇ، تاۋلايدۇ، ھەممىنى ھازىرلايدۇ، سىگنال تارقىتىدۇ، ئۆزى ھەققىدە ئاكتىيورلۇق قىلىدىغان شەخسلەرنى يارىتىدۇ. ئۇ، مۆجىزىدار يارىتقۇچى جۇغلانما ۋە بىۋاپا، شەپقەتسىز ھالاك قىلغۇچى دېۋە! ئۇ، ترويا قەھرىمانلىرىنى ياراتتى ۋە ئۆز قەھرىمانلىقلىرى ئىچىگە دەپنە قىلدى. ئۇ، «ماخاپخاراتا» باتۇرلىرىنى ئويناتتى ۋە ئۇلارنى ئۆزى چەيلىگەن زېمىن تەرىپىدىن چەيلەتكۈزدى. ئۇ، ئىسكەندەرنى ئۆزىنىڭ شاھانە بارگاھىدا غەلىبە پىلانلىرىنى تۈزۈشكە رىغبەتلەندۈرۈپ، بۇ شاھىنشاھنى ئۆز پىلانلىرى

Www.Menzil.Biz

بويىچە قازانغان غەلىبىلىرى بىلەن تەبرىكلەپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ياش جىنىنى ئۇنىڭ جاسارەتلىك بەدىنىدىن يۇلۇپ كەتتى.

ۋاقىت ھىدايەتكار سىخىي! ئۇ، بىكار تەلەپكە مەنىسىز ۋە ئۇنۇمسىز ۋاقىت ئاتا قىلغان. ئۇ ھەتتا مەغرۇر، كاززاپ ۋە ھاماقەتكىمۇ كەڭكۈشادە ۋاقىت ئاتا قىلىدۇ. ۋاقىتنىڭ سېخىيلىق تاناۋىنىڭ قانچىلىك ئۇزۇنلۇقىنى ئۇنىڭ تەنتەك ـ سۇيىقەست پىلانلىغۇچىغا بەرگەن مۇمكىنلىكلىرىدىن بايقا. ۋاقىت ئۇلارغا «نېمە قىلىمەن دېسەم، شۇنى قىلىمەن» دېگەن كاتتا ھەمدە ئەسەبىي مۇددىئاغا پۇرسەت ئاتا قىلىدۇ. ئەمما، ئۇلار ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى، ھەتتا ئۆز-ئۆزىنى ئالداپ، ئۆز-ئۆزىگە تەمەننا قويۇپ يۈرگەنلىكىنى كۆرەلمەيدۇ.

ۋاقىت خەسىس رەشكچى! ئۇ، ھەممىنىڭ يولىنى تورايدۇ، ھەممىگە ئۆمۈر چېكى ۋە ئىزگۈلۈك ئۆلچىمى بىلەن قاتتىق قوللۇق قىلىدۇ. ئۇ، مىليون-مىليون كىشىلىك قوشۇن، مىليون-مىليون قامۇسنامە بىلەن ئون يىللاپ، قەرنىلەپ، ھەتتا ئەسىرلەپ «تونى پىچىلىپ كەتكەن» بەرقارارلىقىنىمۇ قايتىدىن چۇۋۇپ، ئۆز ئۆلچەملىرى بويىچە ھەقىقىي تارىخ قەسىرىگە ئۆتكۈزىدۇ ياكى رەت قىلىدۇ. نۇرغۇن كىشىلەر شۇ نەرسىنى بىلمەيدۇكى، ۋاقىت ھەقىقىي قىممەتلىك ، ھەقىقىي مۇقەددەس، مەڭگۈ تارىخىي ئەھمىيەتلىك نەرسىلەرنىلا، يەكۈنلەرنىلا تارىخ قاتلاملىرىغا ئۆتكۈزىدۇ. ۋاقىت ھېيلىگەرنىڭ شېرىكى، ئوغرىنىڭ قازناقچىسى، سۇيىقەستچىنىڭ ھامىيسى ئەمەس. ۋاقىت قىلنى قىرىق يارىدىغان ئادىل سودىيە، ئۆلۈكنى تىقىپ قويىدىغان قار دۆۋىسى ئەمەس.

ۋاقىت يېتىلىش دېمەكتۇر! ۋاقىتى-سائىتى پىشقان نەرسىنىڭ مۆجىزە يارىتىشى ۋاقىتنىڭ يېتىلگەنلىكىنىڭ دەلىلى. مۇشكۇل، ئازابلىق ۋە بىتاقەت، خورلۇق ئىچىدە يېتىلگەن مىقدار ئۆزگىرىشلىرىدىن كېيىن خۇددى تۇخۇمدىن چۆجىنىڭ ، پورەكتىن گۈلنىڭ ، شەرقتىن كۈننىڭ چىقىشىدەك ئۇلۇغ يارىلىش ھادىسىسى يۈز بېرىدۇ.

ۋاقىت ـ يېتىلدۈرۈش دېمەكتۇر! ئۇ، يېتىلدۈرىدۇ، يېتىلىدۇ. ئالغا قاراپ، يورۇقلۇققا قاراپ، ئىنسان ۋە ئۇنىڭ ئەركىن تەبىئىتى، ئەركىن روھىيىتى، ئەركىن كامالىتىگە قاراپ ئىلگىرىلەش ـ ۋاقىتنىڭ «ئىرادىسى» ۋە تۆمۈر قانۇنى، ئەنە شۇ!

«ۋاپا»، «جاپا» ۋە «بىۋاپا» لىق

نەۋائىي مۇنداق دەيدۇ:

«ئى، ناۋائىي باده ئىچ، ئالەم غەمى بىھۇدەدۇر».

شۇنداق! ۋاپا ـ ئىزگۈ كۆڭۈلنىڭ ئىزگۈ پەزىلىتى، دانا ئەقىلنىڭ شېرىن مېۋىسى! ئىزگۈلۈك ۋە كامالەت ماقامىغا يەتكەن كىشى ۋاپا بېغىشلىغۇچىدۇر، ۋاپا تەلەپ قىلغۇچى ئەمەستۇر؛ كەرەم ئاتا قىلغۇچىدۇر، تەمەننا قىلغۇچى ئەمەستۇر. ئۇنىڭ چۈشەنچە سەھىپىلىرىگە «ۋاپا كۈتۈش يۈزىسىدىن ۋاپا ۋە كەرەم بىجا قىلماق نادانلىقتۇر» دەپ يېزىلغان.

دۇنيا ماكانى جەھەتتە ئۆيلىنىشتىن بىقىياس كەڭ. زېمىن، مەملىكەت، شەھەر بويلاپ قىملداپ يۈرگەن سانسىز كىشىلىك توپى ئۇنىڭدا ھايات-مامات جېڭى بىلەن مەشغۇل. دۇنيا زامانى جەھەتتە سەن ياشىغان ۋاقىت مۆھلىتىدىن بىتەققاس ئۇزۇن. ئۇ، ئەلمىساقتىن ئاخىر زامانغىچە كېلىپ ـ كېتىپ تۇرغان بىھېساب ئۆتكۈنلەر گۇرۇھىنى ئۇزىتىپ ھارغان. مېنىڭ بۇ ئىككى كەلىمە سۆزۈمنى تەسەۋۋۇرلۇق يەتكۈنچە ئىدراك ئەينىكىگە چۈشۈر، ئاندىن «ۋاپا زارىدا يۈرگەن» ئۆزۈڭگە بۇرۇلۇپ نەزەر سال! قارا، ئالەمنىڭ قايسى يېرىدە، قايسى زاماندا ساڭا «ۋاپا بېغى»، «ۋاپا شەپقەتخانىسى»، «ۋاپا قەسرى»، «ۋاپا دەرياسى»، «ۋاپا ماگىزىنى» ئۇچرىغان؟! بۇ، يوق! ساكيامۇنى شاھزادە چېغىدا ئالەم ـ ئازاب دېڭىزى، ئۆمۈر ـ جاپا چەرقى، دېگەننى بىلدى. بۇنى ئۇ ئەڭ ئالىي ماقام ـ ئويغانغانلىق ماقامى، دەپ قارىدى. خرىستىئان سىماسى ئېيسا ئالەمنىڭ جاپالىقلىقىنى ئېلان قىلغانلىقى تۈپەيلى، ئەڭ ئاخىرقى جاپا ئىنئامى سۈپىتىدە كرېست ياغىچىغا مىخلاندى! ئىسلام تەسەۋۋۇپلىرىدا بايقالغان جاۋاھىراتلارنىڭ بىرى «ئالەم باقاسىز، ئۆمۈر ۋاپاسىز» دېگەن ھۆكۈم بولۇپ، مەن ئۇنى ئالدامچى ئەقىدە ياكى ئۈمىدسىزلەندۈرگۈچى ئەپسانە، دەپ قارىمايمەن. بۇ بىر ھەقىقەت، ئۇنىڭغا ھەر قانداق ئىنكار تەسىر كۆرسىتەلمىگەن. دۇنيا ئەسلىدىن بىۋاپا، مەيلى ئۇ ئوردا ياكى زىندان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر. زامان تەلىماتلىرىنىڭ ھېچقايسىسى بۇ ھۆكۈمدىن مۇتلەق بولالمىغان.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ گۈزەل بىر مودىلنى سىزدى ۋە بۇ ئالتۇن كۆۋرۈكتەك كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان غايىۋى ئەنداز ئاستىدىكى قايناملىق تۇرمۇشنىڭ جاپاسىنى، كىشىلەرنىڭ بىۋاپالىقىنى يىغلاپ تۇرۇپ شىكايەت قىلدى:

ـ «چىۋىندەك چاقۇرلەر، ئىتتەك قاۋارلەر،
قايسى بىرىسىنى بېرىپ ئۇراي مەن؟»

ئەلىشىر نەۋائىي «ئىتلەر» ھەققىدە قاقشىدى، ھەتتا ئۇ پەھلىۋان مۇھەممەد كۆچتىنگىردىن ياردەم سورىماق بولدى.

«بۇ باشىم كويىدا دائىم غۇلغۇلە قىلۇر ئىتلەر،
گەر ئۆلمىسەم بۇ غۇلغۇلىنى نەغۇ قىلۇر ئىتلەر.

. . . .

تۇتارغا ماتەمىم ئايا، يىغلىشتىلەر ياخۇد،
قىلۇرغا تائام تەنىم ئارزۇ قىلۇر ئىتلەر.»

بىر قاراشتا بۇ ئاچچىق ۋە ئىزچىل چىنلىق! يەنە بىر قاراشتا بۇ، دۇنيا بىۋاپالىقىنىڭ ھەرجاي، ھەر زامان، ھەر كىشى بېشىدىكى خۇنۇك ئۇچۇرى!

«ئىت»، «چىۋىن» ـ ئويغانمىغان ھەممە كىشىدىكى مادديي تەقەززا ۋە مەنىۋى ئېھتىياج بازىسىدىكى بىر مۇمكىنلىك! بۇ ھال مەلىكە ۋە شاھزادە ئۈچۈنمۇ مەۋجۇد مۇمكىنلىكتۇر. ئۇنى «ئۇرۇپ» تۈگەتكىلى ۋە قابىللار ياردىمىدە ئۇنىڭدىن «خالاس» بولغىلى مۇمكىن ئەمەستۇر.

Www.Menzil.Biz

قارا، تەبىئەتكە - ئىنسانىيەتنى ئىلگىرىكى نەپەس ئالغۇچىلارغا!

ئالما پىشار، مېۋىسىنى تۆكەر، يايراقسىز بولۇپ قىشلىق ئۇيقۇغا كېتەر. ئالما ئۆز ۋاپاسىغا ھېچقاچان بەدەل-ۋاپا تىلىگەن ئەمەس!

دېڭىز بويىدىكى قۇمساڭلىقتا كېلىپ تۇخۇملىغان تاشپاقىغا قارا! قۇمغا تۇخۇملىرىنى كۆمۈپ قويۇپ، ئۆز يولىغا راۋان بولىدۇ. تۇخۇمدىن چىققان تاشپاقا قۇمچاقلىرى ئانىسىنى ئەمەس، سۇنى ئىزدەپ ئۆزىنى دېڭىزغا تاشلار. تاشپاقا ئۆز ئەجرىگە زادىلا ھەق تەلەپ قىلغان ئەمەس!

مانا، ۋاپا ۋە ۋاپا كۈتمەسلىك! ئۇلار ئۆزلۈك كامالىتىگە يەتكەن ئەمەس، بىراق بۇ ئەقىلسىز، ئەمما ئۆز سىگنال رېفلېكسلىرى بىلەن دۇنيانىڭ قايسىبىر قاتلىمىدا «ۋاپا ھەرىمى» يوقلىقىنى «بىلگەن» جاندارلار بىلەن ئۆزلۈك ماقامىدىكى دانالار بىرلا ھەقىقەتنى ئوخشىمىغان ھايات يولى بىلەن ئىختىرا قىلىشقان. بىرى، بىلىشتىن خالىي ھالدا ۋاپا كۈتۈشنى ئىنكار قىلسا، يەنە بىرى، ئازابلىق بىلىش بىلەن ئۇنى ئىنكار قىلغان!

ھەي نادان! يەنە ئەجىرلىرىڭگە تەنتەنىلىك ناغرا-سۇناي، تۇغ-سۇتۇق تەلەپ قىلىۋاتامسەن؟! قارا، شۇنداق زورۇقۇپ شۆھرەت ئورمىسىدا مەسخىرە يىغىۋالغانلارنىڭ تەلۋىلىكلىرىگە! كىسرىكىس جەڭگە ماڭغان ھەيۋەتلىك قوشۇننى ئۆزى پارات مۇنبىرى ئالدىدا ئۆزىتىۋېتىپ يىغلىغانىدى: يەنە يېرىم ئەسىر ئۆتمەي بۇ غالىب يىگىتلەر تۇپراق ئاستىغا ئەبەدىيلىك ئۇيقۇ ئۈچۈن كېتىدۇ-ھە!

مۇنبەردە كېرىلگەنلەرگە قارىغاندا، ئۇنىڭ كۆز يېشى ھېكمەتدار ئىدى.

جاپادىن قاچما، ۋاپا قىل، ۋاپا كۈتۈپ ئۆكۈنمە!

جاپاكەشلەرگە ھېسداش بول، كەرەم قىل، بىۋاپا بولما! بۇ ئىزگۈ ئۈمىد، ئەمما ئالەمنى بىۋاپالىقتىن خالاس قىلىدىغان تۇتىيا ئەمەس.

ياشلىقىڭغا كېيىن قىلما ھەي بىساقال. مەن ساقىلىمنى قىرىپ بولغىچە، سەنمۇ ئۆستىرىنىڭ پاتراق بىكار بولۇشىنى كۈتۈپ قالىسەن! ياشلىقمۇ باقاسىز ۋە بىۋاپا قىسقا دەقىقە، خالاس!

ئۈمىد ۋە تەۋەككۈل

ئۈمىد - ئىجابىي ئىستەك؛

ئۈمىد - خۇددى يوقلۇقتا ئوخشاش مەۋجۇد بولمىغان نەرسىگە بېغىشلانغان ئارزۇ.

مەۋجۇد بولمىغان نەرسىگە بېغىشلانغان ئارزۇ - مۇھەببەت (ئىشىق) ۋە ئۇنىڭ ئىنتىلىشىدىن ئىبارەت. مۇھەببەتسىز نە ئۈمىد ۋە نە ئىنتىلىش بولسۇن!

مۇھەببەت - ئىنسان روھىيىتىنىڭ ئاساسىي جەۋھىرى ۋە روھىي پائالىيىتىنىڭ ماتورى، مەزمۇنى، قانۇنىيىتى بولۇپ، مۇھەببەتسىز روھىيەتنى، ھەرىكەتنى ۋە ئىجادىيەتنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ئەڭ ئۇلۇغۋار روھىيەت ۋە يۈكسەك ئەقىل-ئىدراك بىلەن ئەڭ ئالىيجاناب ئەخلاق ۋە نادىر پەزىلەت، جۈملىدىن ئەڭ يېتۈك ئىجادىيەت ۋە تالانت ھەممىدىن ئىلگىرى ئۇنىڭ ئەڭ چىن ۋە ئەڭ كۈچلۈك مۇھەببەت ئىكەنلىكىنى ئۇچۇر قىلىدۇ. نەپرەت، مۇھەببەتنىڭ بىر قىسمى، ئۆكتىچى، بۇزغۇنچى، رەشىكچى شەكلى خالاس. ئۇنىڭ يىلتىزىمۇ مۇھەببەت بىلەن بىللە كامالەتكە بولغان ئىنتىلىشتۇر.

نادانلىق خاموشلۇقى بىلەن پازىللىق ئارىغلىقىنىڭ مۇھەببەت چۈشەنچىسى پۈتۈنلەي باشقىچە. نادان خۇدبىن ئۈچۈن مۇھەببەت جىنسىيەت ۋە ئەخلاقسىزلىقتۇر. ئۇنىڭ ئەڭ ئالىي قارىشىمۇ پەقەت جىنسىي سۆيگۈ خاسلىقى (ساداقىتى) بىلەن ئائىلىۋى نىكاھتىن ئىبارەت. پازىل ئارىپ ئۈچۈن مۇھەببەت كامالەتكە ئىنتىلىش ۋە كامالەتنىڭ بىر ئىپادىسى بولغان ئەخلاقتىن ئىبارەت.

فارابىي: بىز گۈزەللىككە ئېرىشكەن چېغىمىزدىلا بەختكە مۇيەسسەر بولىمىز، دەيدۇ. بۇ، نادان - خۇدبىن چۈشەنگەن «گۈزەللىك» ۋە «بەخت» بولماي، ئىجتىمائىي ۋە ئىنسانىي كامالەت ۋە ئۇنىڭ مېۋىسىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىبىن سىنا «رىسالەئى ئىشق» (مۇھەببەت رىسالىسى) ئەسىرىدە: مۇھەببەت پۈتكۈل ئالەمنىڭ كامالەتكە، گۈزەللىككە ئىنتىلىش قانۇنىدۇر، ئىنساندىكى مۇھەببەت، ھەتتا ياخشى كۆرۈشكەن ئىككى جىنس ئارىسىدىكى مۇھەببەت ئۇشبۇ ئالەم ئىنتىلىشىنىڭ ئەقىلدان تەبىئەتتىكى ئىپادىسى، دەيدۇ.

ئابدۇراھمان جامىي «لەيلى ۋە مەجنۇن» داستانىدا مۇھەببەتنى ھەتتا ئالەم يارىتىشنىڭ رىجىسى، مۇقەررەرلىكى، دەپ، مۇھەببەت تۈپەيلى ئالەم يارالغان، دەپ مۇنداق يازغان:

«ئىشق سۆزى ياڭرىدى ئىلىك سۆيھەندەمدە،
سۆيگۈ قۇدرىتى ئەكس ئەتتى قەلەمدە،
پەيدا بولدى كېيىن زەڭگەرى ئاسمان،
زېمىنۇ، زامانۇ، گادايۇ، سۇلتان.
بۇ پەشتىقى ئېگىز لاجۇۋەرد پەلەك،
كېچە - كۈندۈز زېمىنى ئايلىنىپ ھەلەك.»

ئۇيلاڭ، ئالەم قانۇنىيىتى گالىلىي - نيوتون - ئېينىشتېيىن نەزەرىيىلىرى، جامىي قاراشلىرىدا تىلسىم ئىشقتا - ئالەمنىڭ ئومۇم باغلىنىشى، يۇقىرىغا قاراپ راۋاجلىنىشى قانۇنىيىتىگە سىڭىپ كەتكەن.

نادانلىق خاموشلۇقى بىلەن پازىللىق ئارىغلىقىنىڭ ئىنسانىي مۇھەببەت چۈشەنچىلىرىمۇ تامامەن ئەكسىچە.

«مۇھەببەت رىسالىسى» نىڭ مۇئەللىپى: ئىنسانىي مۇھەببەتنى ئىنساننىڭ ئەۋزەل، كامىل، پازىل، يۈكسەك نەرسىگە ئىنتىلىشى، دەپ، بۇنىڭغا كىيىملىنىڭ ساغلاملىقتا، تۆۋەننىڭ يۇقىرىلىقتا، كەمتۈكنىڭ تولۇقلۇقتا، يوقاتقاننىڭ تولدۇرۇشقا بولغان تەبىئىي ئىنتىلىشلىرىنى مىسال قىلىدۇ. ئۇ، ماھىيەت ۋە ھادىسىنى مەخرەج ۋە سۈرەت تەرزىدە تىلغا ئېلىپ، پەقەت ھۆسن-جامالنى، ياشلىقنى دەپ